

Project Dertien Provinciën Op zoek naar de Romeinse brug in Katwijk

Afbeelding 1 De spoorbrug en fietsbrug bij Mook (Foto: Joost van den Besselaar).

**Auteurs: Peter Seinen
Joost van den Besselaar**

Administratieve gegevens

Projectnaam	Romeinse brug in de Maas tussen Katwijk en Mook
Projectcode	KAT-23
Gemeente	Land van Cuijk / Mook en Middelaar
Toponiem	Katwijk Spoorbrug Mook
Werkgebieden	Maas ten zuidoosten van de spoorbrug
Kadasterinformatie	Geen
RD-coördinaten	XRD 188500 m YRD 418500 m
Periode onderzoek	11-06-2023 tot en met 08-10-2023
Auteurs	Peter Seinen en Joost van den Besselaar
Rapportnummer	MiM-Rapport-KAT-23-Versie-37
Rapportdatum	26-2-2024

Inhoudsopgave

Samenvatting	4
1. Inleiding	4
2. Bureauonderzoek van verschillende contexten	4
2.1 Geografische context	4
2.2 Geologische context	6
2.3 Historische context	9
2.4 Archeologische context	10
3. Doelstelling onderzoek en onderzoeksvragen	17
4. Beschrijving van onderzoeksmethoden en technieken	17
5. Resultaten en discussie	17
6. De resultaten aan de hand van de onderzoeksvragen	19
7. Conclusies	19
8. Aanbevelingen	19
Dankbetuiging	19
Literatuur	19
Bijlagen	21

Verzendlijst

Stichting Mergor in Mosam

Bestuur:

Joost van den Besselaar, Noud Cornelissen, Marc Pennings, Martien Verrijt

Contactgroep:

Diana Derks, Andre Frentz, Brigitte en Rob Maassen, Erik Van Hoof, Wilco Van Lanen

Landelijke Werkgroep Archeologie Onder Water
Rik Joziase, Geert van der Velden

Rijkswaterstaat

Math Lemmens, Adri Wagener

Landelijke Werkgroep Archeologie Onder Water

Albert Zandstra

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed

Liselore Ann Muis, Thijs Coenen

Samenvatting

Vlakbij de spoorbrug over de Maas bij Katwijk komen vanaf beide oevers Romeinse wegen bijeen, die een of andere vorm van een rivierovergang kunnen hebben gehad. Bogaers vermoedde lange tijd dat de rivierovergang die op de Peutingerkaart bij Ceuclum (Cuijk) ingetekend is, bij Katwijk gezocht moest worden. De waarnemingen van een nederzetting met grafvelden versterkte deze gedachte. Hoewel deze Romeinse brug bij Cuijk gevonden werd, kan er bij Katwijk ook een soort rivierovergang geweest zijn.

De afgelopen jaren werden vlakbij de zuidoever van de Maas, grote delen van de weg aangetoond. Hierdoor kon het gebied waar zinvol gezocht zou moeten worden, aanzienlijk beperkt worden.

In het kader van het Dertien Provinciën project van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed werden naast een grondig bronnenonderzoek, verkenningen langs de taluds en in de vaargeul uitgevoerd.

Hoewel de verkenningen geen concrete aanwijzingen, zoals resten van pijlers of beschoeiingen opleverden, maakt het bronnenonderzoek het bestaan van een rivierovergang zeer aannemelijk.

1. Inleiding

In de negentiende eeuw onderzocht historicus Cornelis Hermans de loop van de Romeinse weg tussen Tongeren en Nijmegen. Tussen Cuijk en Katwijk aan de Maas nam hij delen van deze weg waar. In de volgende anderhalve eeuw werden nog veel ontbrekende delen aangevuld. Leden van de Werkgroep Archeologie Cuijk verzamelden alle relevante gegevens over de loop van de weg rond Katwijk en wisten met prikstokken, deze delen te traceren. Een meest noordelijke deel geeft de loop van de weg in de richting van de Maasbedding aan. In de buurt van de spoorbrug wordt al heel lang een overgang vermoed, maar de exacte plaats is nog onbekend. Met de kennis over de loop van de weg aan beide zijden van de Maasoever kan de positie van de mogelijke overgang veel exacter aangegeven worden.

In het kader van het Dertien Provinciën project van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed werd een zoektocht naar resten van een mogelijke Romeinse brug uitgevoerd (Bijlage 1). Het doel van het onderzoek was het achterhalen van de positie en de aard van de overgang.

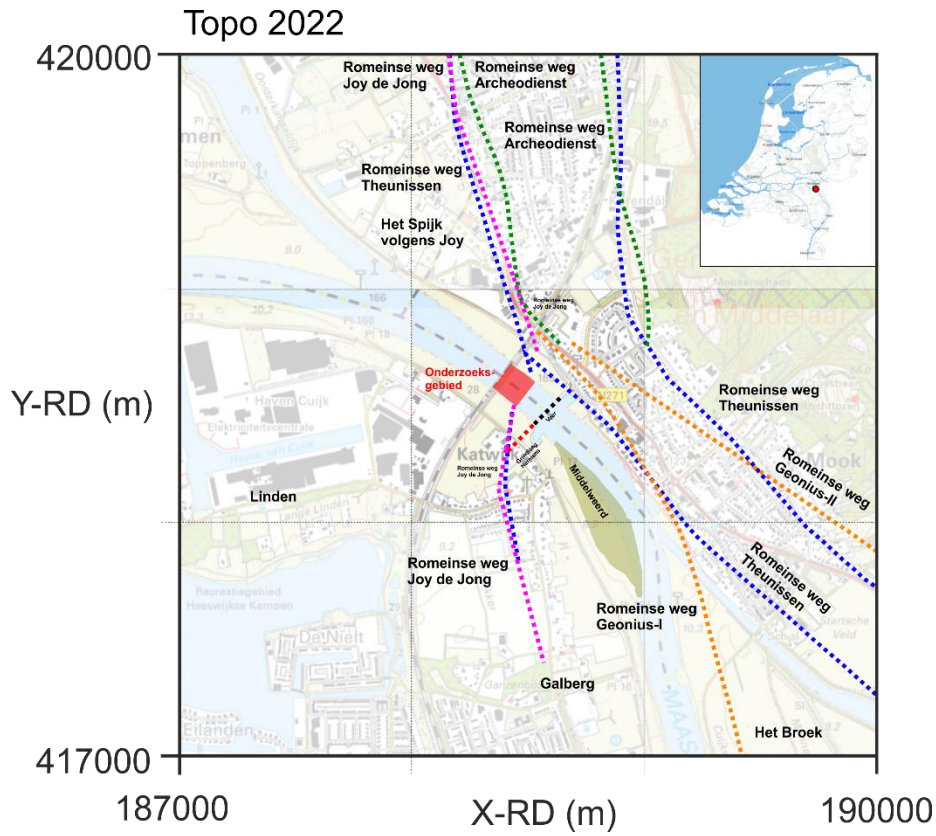
Dit rapport beschrijft de zoektocht in de literatuur, in het veld en in de rivier naar de mogelijk resten van de Romeinse rivierovergang.

2. Bureauonderzoek van verschillende contexten

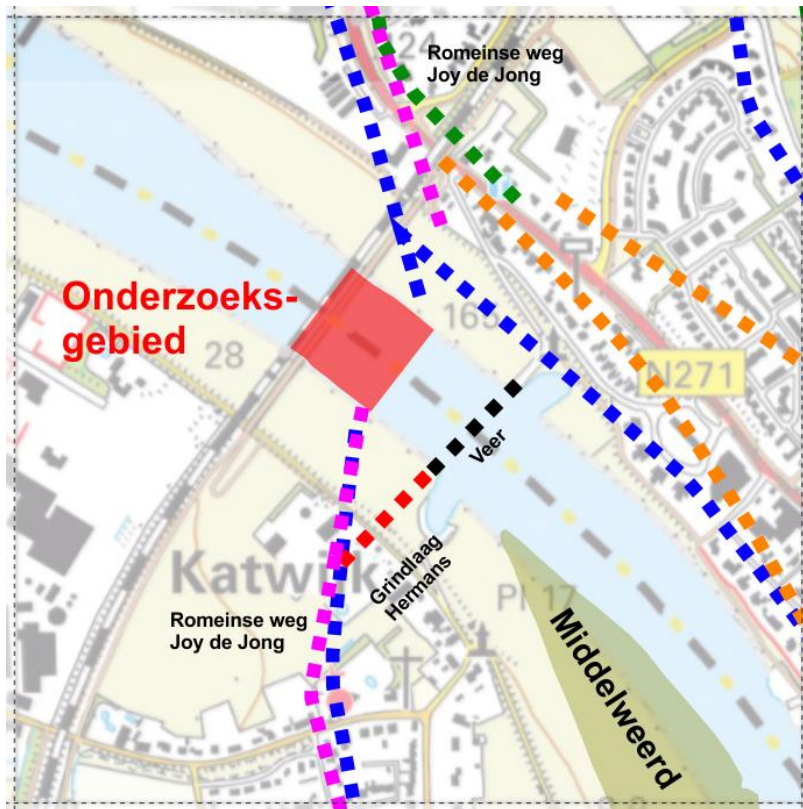
Het bureauonderzoek (bronnenonderzoek) beschrijft de context van de site ten aanzien van de geografie, geologie, historie en archeologie.

2.1 De geografische context

Afbeeldingen 2a en b laten de geografische context van het onderzoeksgebied zien.

Afbeelding 2a Het roodgekleurde onderzoeksgebied geprojecteerd op de topografische kaart ten opzichte van de veronderstelde route van de Romeinse wegen.

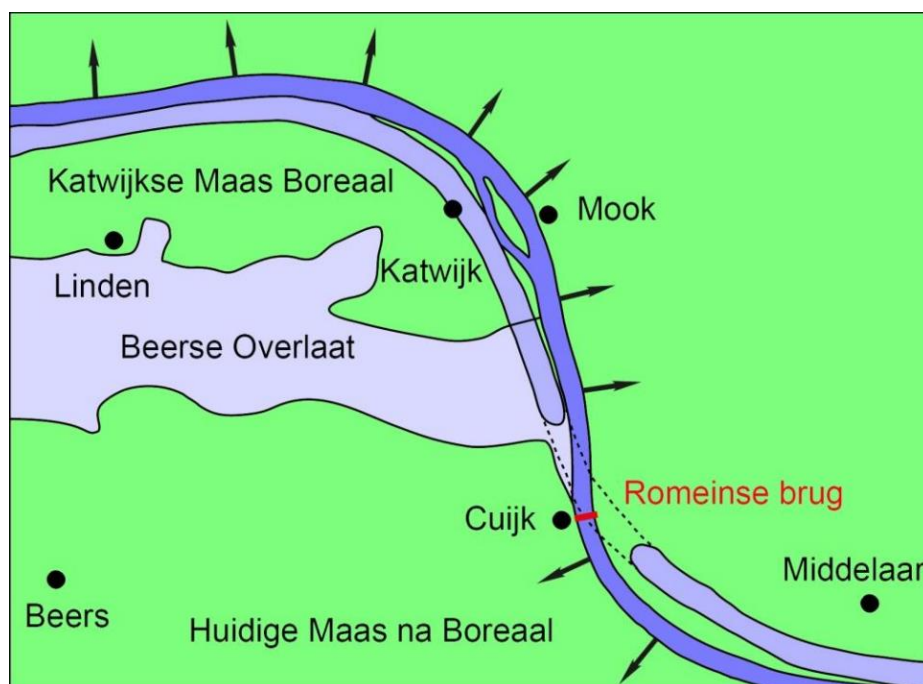
Afbeelding 2b Een detail van Afbeelding 2a.

Het roodgekleurde onderzoeksgebied ligt ten zuidoosten van de spoorbrug. De gekleurde gestippelde lijnen stellen de door diverse auteurs veronderstelde delen van de Romeinse wegen voor. De genoemde auteurs en de verwijzingen worden vermeld in **2.4 De archeologische context** onder “Beschrijving van de waarnemingen”.

2.2 De geologische context

De geomorfologie en de bodemsamenstelling van de Maasbedding zijn relatief goed bekend door het onderzoek van Rijksgeologische dienst, in het kader van het onderzoek aan de Romeinse brug bij Cuijk¹.

Afbeelding 3 laat de geomorfologische veranderingen van de Maas rond Cuijk sinds het Boreaal (10.640 tot 9.220 jaar geleden) zien.

Afbeelding 3 De geomorfologie van de Maas rond Cuijk sinds het Boreaal.

De Maasbedding is sinds het Boreaal slechts een kleine honderd meter in oostelijke richting opgeschoven. De oorspronkelijke bedding wordt ook wel heel toepasselijk de Katwijkse Maas genoemd. De afgelopen 2000 jaar is volgens Broertjes² de Maasbedding nauwelijks meer verplaatst als gevolg van de aanwezigheid van harde leemlagen (zie de geologische kaart in Bijlage 2).

De huidige morfologie

De geomorfologische kaart en de bodemkaart van het gebied werden ontleend aan het rapport van Aeres-Milieu³ en worden weergegeven in Bijlage 2. De geomorfologische kaart geeft geen bijzondere details die kunnen wijzen op de gezochte structuren.

Het Actueel Hoogtebestand Nederland⁴, dat het hoogteprofiel van de omgeving van de rivier weergeeft, geeft evenmin bruikbare aanwijzingen.

¹ Goudswaard, 2000.

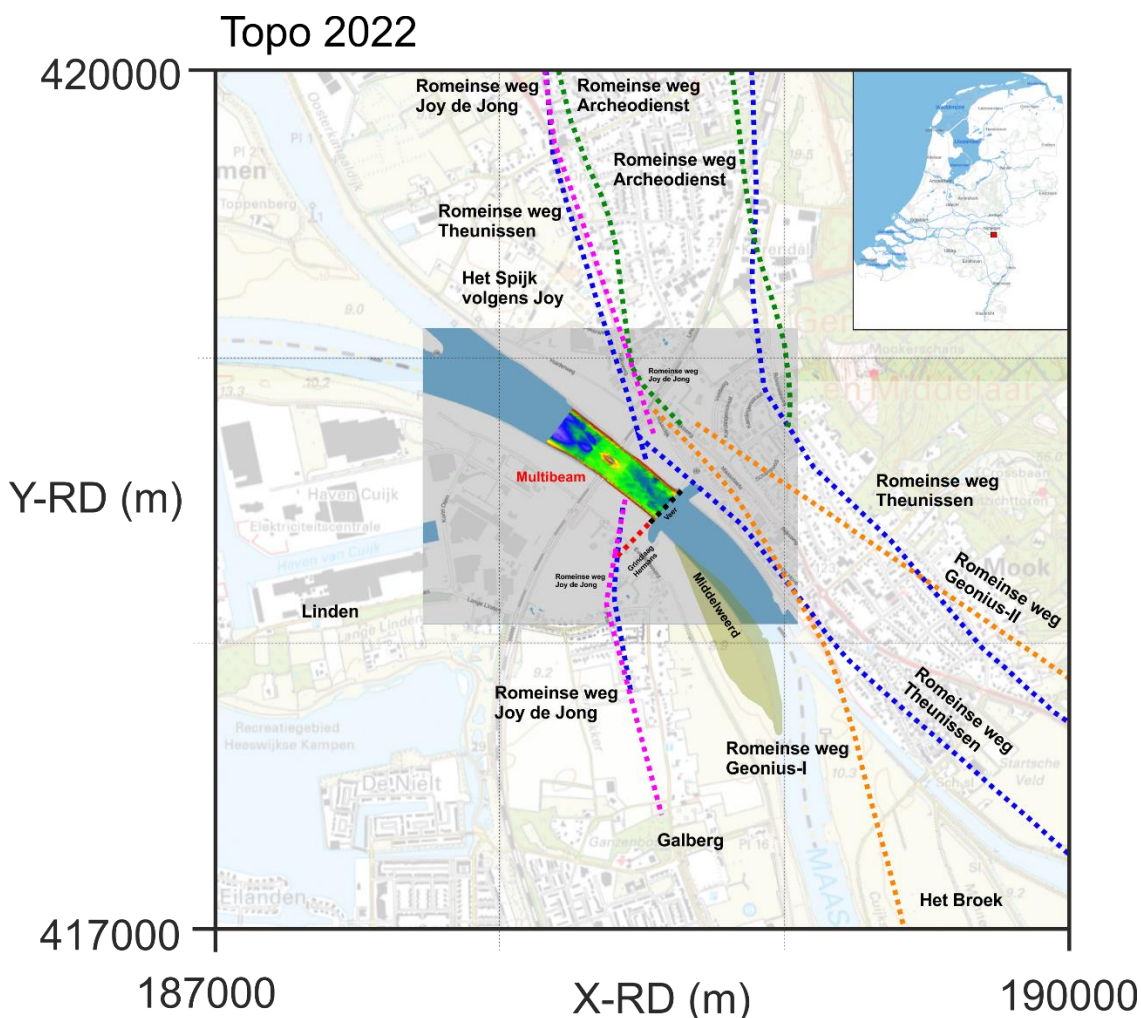
² Jan Broertjes, Rijksgeologische Dienst.

³ Diepen, 2018.

⁴ Webadres: <https://www.ahn.nl/ahn-viewer>

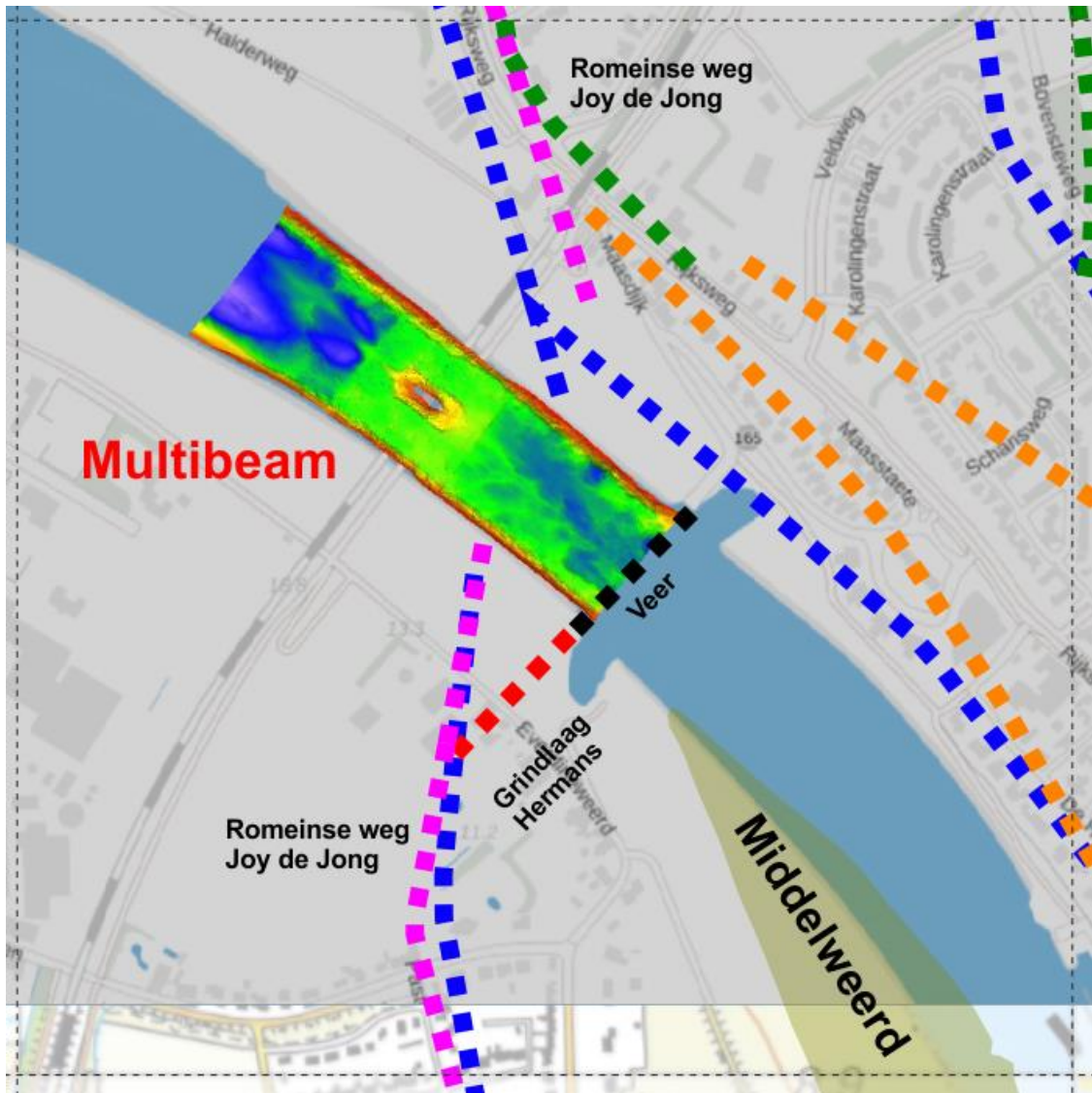
Het bodemprofiel van de rivierbedding zelf werd gemeten door Rijkswaterstaat met behulp van sonar-multi-beam metingen. De data van de Multibeam metingen van Rijkswaterstaat, waarvoor onze grote dank, werden aangeleverd⁵ in de vorm van een tekst-file. De tekst-file werd met Surfer © omgezet in een grid-file, waarmee in Voxler © een projectie van het bodemprofiel gemaakt werd. Het profiel wordt vertaald naar een kleurschakering (Rainbow), waarbij rood voor ondiep en blauw voor diep staat. De details van de dataverwerking, alsmede de parameter-instellingen staan in Bijlage 3.

Afbeeldingen 4a en b laten de multibeam weergave van de rivierbedding aan weerszijden van de spoorbrug zien.

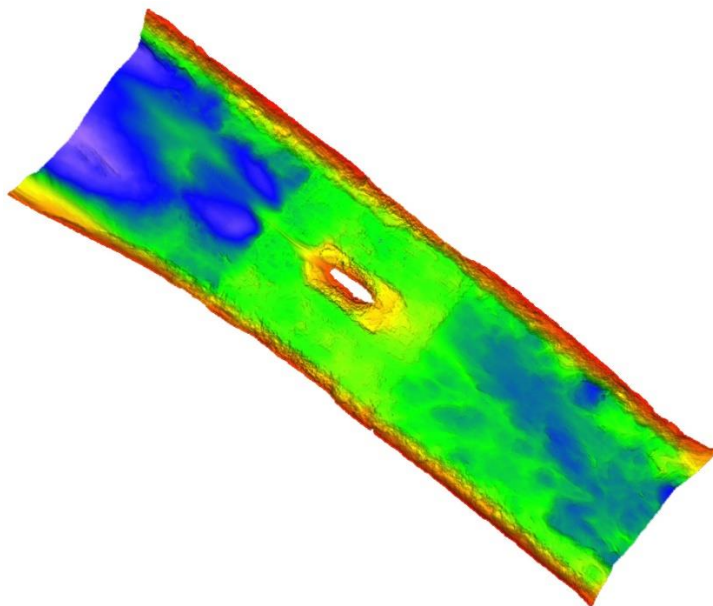

Afbeelding 4a Het multibeam profiel geprojecteerd op de topografische kaart ten opzichte van de veronderstelde route van de Romeinse wegen.

⁵ Met dank aan Math Lemmens en Adri Wagener (Rijkswaterstaat), 2023.

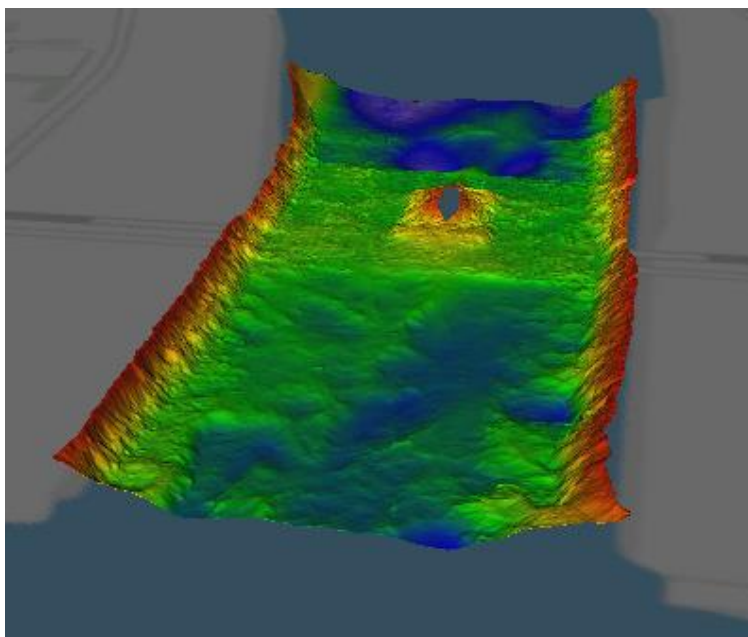
Afbeelding 4b Een detail van Afbeelding 4a.

Afbeelding 5 Detail van de verticale projectie van het losse multibeam profiel. De positie van de spoorbrug is te herkennen aan de verhoging in het midden van de rivier, waar de brugpijler staat. De brugpijler staat middenin een rechthoekig vlak dat

bestaat uit een laag stortsteen ter bescherming van de fundering van de brugpijler tegen de eroderende werking van de sterke stroming.

Afbeelding 6 De multibeam weergave in oblique weergave in noordwestelijke kijkrichting.

De huidige bodemsamenstelling

De samenstelling van de omgeving van de rivierbedding bestaat uit kalkarme ooivaaggronden aan de linkeroever en ooivaaggronden bestaande uit een zeer oude harde leemlagen van marine en fluviale afzettingen aan de rechteroever. Deze harde lagen hebben de bedding van de Maas voor duizenden jaren op haar plaats gehouden.

De samenstelling van de bodem bestaat nu waarschijnlijk uit respectievelijk een zandgrind laag, lokaal bedekt met dunne slib.

De samenstelling van het oevertalud bestaat nu waarschijnlijk uit een laag stortsteen, lokaal bedekt met dunne slib.

2.3 De historische context

Er bestaan geen echte historische bronnen waarin een rivierovergang, van welke aard dan ook, beschreven wordt. De bekende Peutinger kaart⁶ geeft in de buurt van de plaats Ceuclum (vaak geïdentificeerd als Cuijk) een rivierovergang over de Fluvium Patabus (vaak geïdentificeerd als de rivier de Maas). Deze rivierovergang is, door negentiende-eeuwse waarnemingen van Romeinse wegen vlakbij Katwijk aan de Maas, tot ver in de twintigste eeuw geplaatst tussen Mook en Katwijk (hoewel bij laagwater regelmatig resten van de laat-Romeinse brug bij Cuijk waargenomen werden).

De opgraving van de laat-Romeinse brug bij Cuijk⁷ heeft de veronderstelde locatie van de vierde-eeuwse rivierovergang op de Peutinger kaart definitief bij Cuijk gelegd. De rivierovergang bij Katwijk zou van eerder datum kunnen zijn.

---

⁶ De Peutinger kaart is een dertiende -eeuwse kopie van een laat-Romeinse kaart waarop het Romeinse wegennet afgebeeld staat. De kaart ontleent haar naam aan Konrad Peutinger, die in het begin van de zestiende eeuw de kaart verwierf en liet kopiëren.

⁷ Goudswaard, 2000.

2.4 De archeologische context

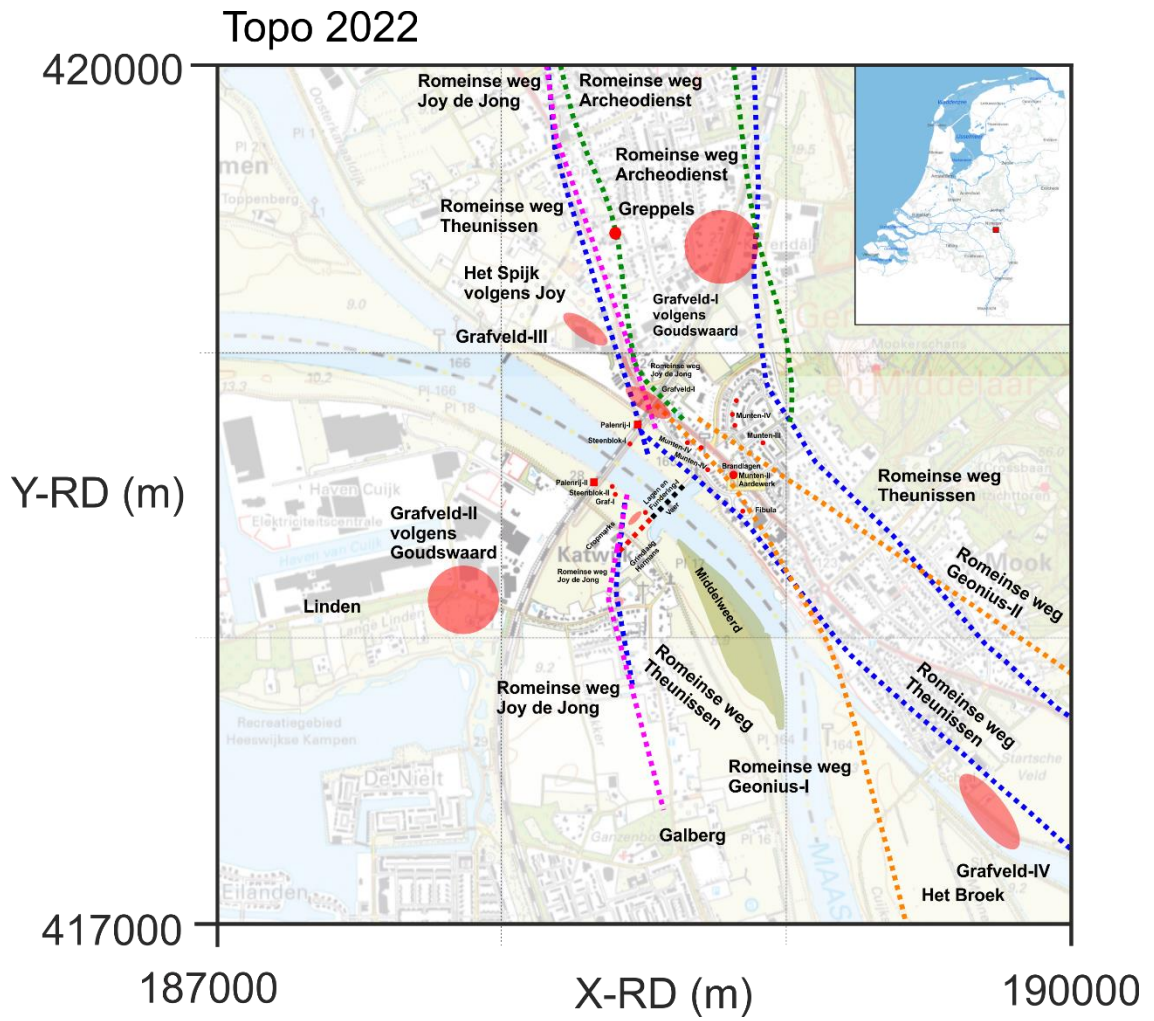
In en direct rond de Maasbedding heeft nog geen systematisch onderzoek plaatsgevonden. Wel zijn er vanaf halverwege de negentiende eeuw waarnemingen vastgelegd die informatie kunnen geven over het mogelijke bestaan en de locatie van een rivierovergang bij Katwijk aan de Maas. De aanwijzingen voor een rivierovergang hebben verschillende niveaus:

- De directe aanwijzingen, zoals restanten van constructies
- De minder directe aanwijzingen, zoals de ligging en loop van wegen
- De minst directe aanwijzingen, zoals het bestaan nederzettingen en grafvelden, waaruit de loop van wegen afgeleid kunnen worden.

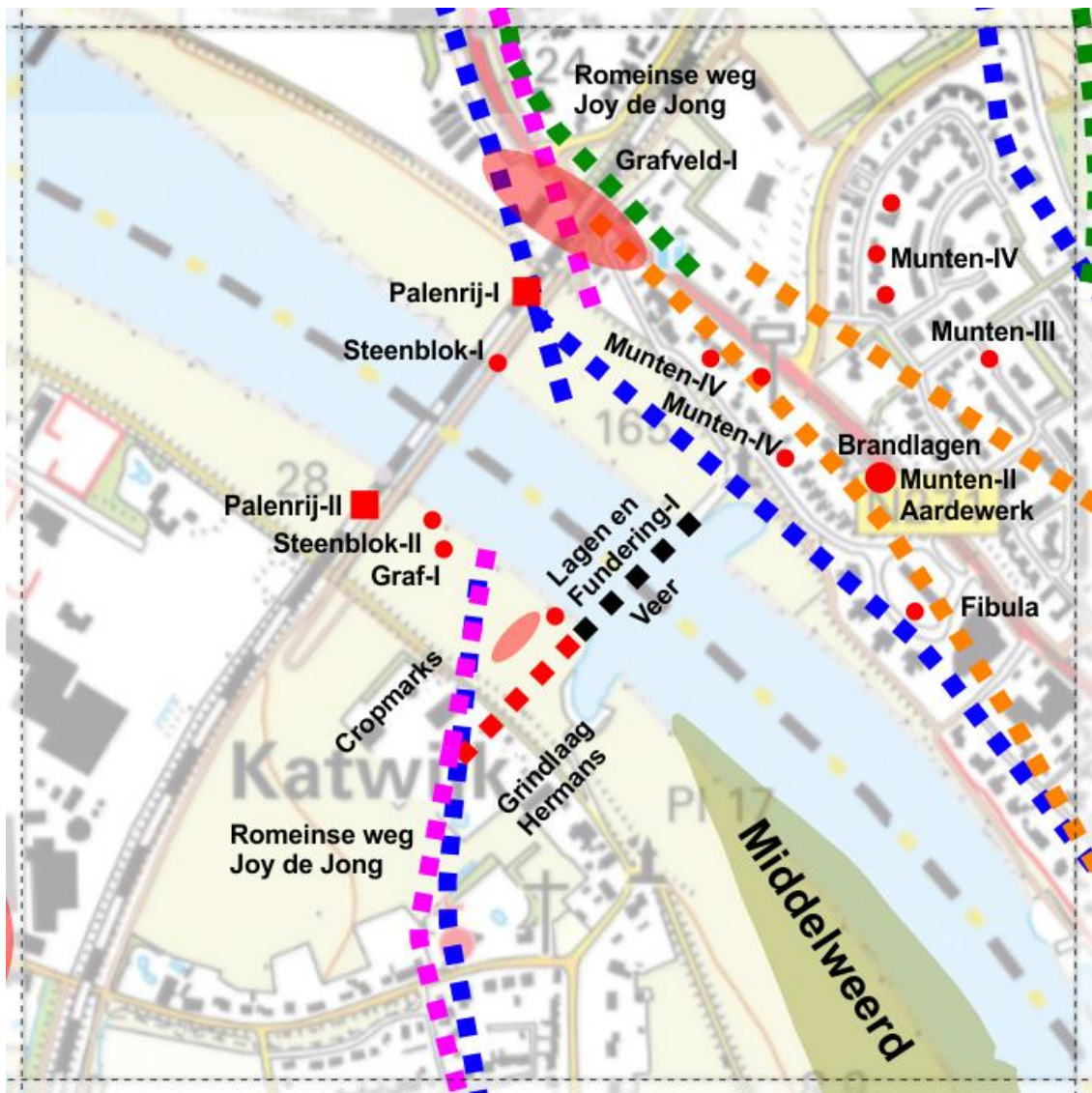
De waarnemingen worden in chronologische volgorde van ontdekking beschreven en samengevat in Tabel 1. In Afbeeldingen 7a en b worden de (best bekende) posities geprojecteerd op de Topokaart van 2022. In Bijlage 4 worden de teksten gegeven van de oudere, niet gemakkelijk te vinden literatuur waarnaar verwezen wordt.

		Persoon	Hermans	Pleyte	Habets	Venloos Weekblad	Ort	Pleyte	Meuleners	Hotwerda	Bogaers	Tuin	Smeijers	Joy de Jong	MiM	
			Boek	Correspondentie	Boek	Artikel	Boek	Rapporten	Verlag	Boek	College	Artikel	Artikel	Mededelingen	Waarnemingen	
Object	Oeverzijde	Jaar	1865	1881	1881	1881	1884	Citaten Goudswaard	Slag Mookerheide	1925	1975	1997	1997		Na 2000	
Weg	Links		Bij het veer				Korte vermelding	Bij het veer								
Graven langs een weg	Rechts		Elsterveld Linden						Door Het Broek							
									Tussen Middelaar en Plasmolen							
									Graven aan weerszijden weg							
Graf-I	Links			Binnendijks	Niet specifiek		Korte vermelding									
				Beneden veer												
				Nabijheid veer												
Graf-II	Rechts						Tegenover steenlagen									
Grafveld-I	Rechts							Summier samengevat		Broekland Mook						
								Vondsten in RMO		Bij spoorbrug						
										Datering-100-200						
Grafveld-II	Links							Datering-300-400								
Grafveld-III	Rechts								Halverwege spoorbrug en Spijk							
Grafveld-IV	Links								Graven aan weerszijden weg							
									Tussen Middelaar en Plasmolen							
Palenrij-I	Rechts			Fundering spoorpijlers												
Palenrij-II	Links										Enckevort					
Steenlagen	Links			Naast het veer	Overgang Maas											
Fundering	Links			Nabijheid steenlagen												
				Zuidelijk van steenlagen												
Dakpannen en leien	Links			Nabijheid steenstapel												
Aardewerk	Rechts											Maasstaete	Maasstaete			
												Datering-75-125	Datering 75-300			
Munten-I	Rechts				In Mook											
Munten-II	Rechts											Maasstaete	Maasstaete			
												Datering-75-100				
Munten-III	Rechts											Maasveld				
												Datering-300-400				
Munten-IV	Rechts															Karolingenstraat
																Datering-75-400
Fibulae	Rechts															Schippersschool
																Datering onbekend
Greppel/paalsporen/brandlaag	Rechts											Maasstaete	Maasstaete			
												Datering-75-100				
Cropmarks	Links															Cropmarks
Steenblok-I	Rechts															Langs de oever
Steenblok-II	Links															Langs de oever

Tabel 1 Het waarnemingsoverzicht van waarnemingen voor 2000.

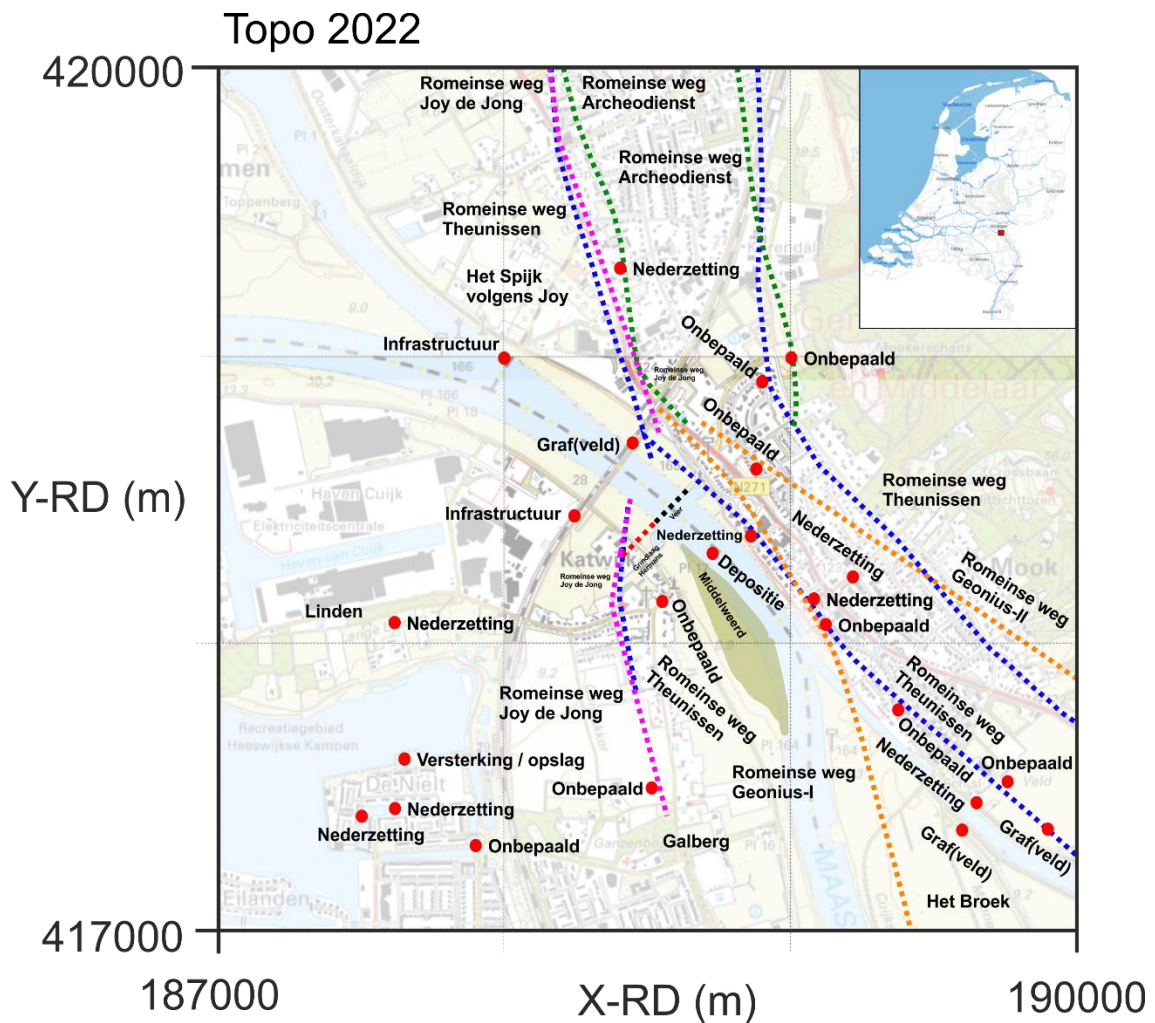

Afbeelding 7a Waarnemingen uit de literatuur, geprojecteerd op de topografische kaart.

Afbeelding 7b Een detail van Afbeelding 7a.

Afbeelding 8 laat de Archis-meldingen tot en met 2018 zien, geprojecteerd op de topografische kaart.

Afbeelding 8 De Archis-meldingen geprojecteerd op de topografische kaart.

Beschrijving van de waarnemingen.

- In 1857 werden op een niet nader gespecificeerde locatie ruwe Romeinse munten gevonden op de rechteroever van de Maas in Mook (Munten-I). Deze waarneming werd vermeld door Habets⁸ in 1881.
- In 1862 wordt een grindbaan beschreven bij het Elsterveld (?) in Linden op de linkeroever in de buurt van het toenmalige veer tussen Katwijk en Mook (Weg). Deze waarneming werd vermeld door Hermans⁹.
- In 1881 beschrijft de hoofdingenieur van den Berg¹⁰, tijdens de aanleg van de spoorbrug tussen Katwijk en Mook, mogelijke grafvondsten op de linkeroever stroomafwaarts in de nabijheid van het veer tussen Katwijk en Mook (Graf-I). Ingenieur Brederode¹¹ beschrijft later waarnemingen van een rij van zware eikenhouten palen die bij de aanleg van een pijler op de rechter oever (Palenrij-I). Op de linkeroever, vlakbij het veer werden lagen van tufsteen, grauwacke, beton en grind met kalk waargenomen, met afmetingen van 700 cm bij 25 cm met een dikte van 40 cm (Steenlagen). Aan de interpretatie als Romeinse weg mag getwijfeld worden.

⁸ Habets, 1881.

⁹ Hermans, 1865.

¹⁰ Pleyte, 1881.

¹¹ Pleyte, 1881.

Slechts op enkele meters ten zuiden werden regelmatig gevormde tufsteen blokken waargenomen, waarbij drie gestapelde lagen zonder kalkverbinding (Fundering). Rond deze tufstenen blokken werd resten van leistenen en Romeinse dakpannen en leien aangetroffen.

Hetzelfde jaar 1881 vat Habets de belangrijkste waarnemingen samen. Habets vermeldt ook nog de vondst van ruwe Romeinse munten in Mook (1857).

- In 1884 vat Ort¹² een aantal waarnemingen van ingenieur van den Berg samen en vermeldt nog een waarneming van Pleyte van een graf (Graf-II) aan de rechteroever recht tegenover de bovengenoemde gestapelde tufsteen blokken (Fundering) langs de linkeroever.
- In 1888 doet Pleyte verslag van de opgraving van een grafveld (Grafveld-I) aan de rechteroever. De vondsten werden gedeponereerd in het RMO en kunnen via de digitale collectie, nog steeds geraadpleegd worden (HSp-1 tot en met -73). Het rapport is door Goudswaard zeer beknopt samengevat¹³ en sindsdien spoorloos. De locatie van Grafveld-II die Goudswaard aanduidt wijkt sterk af van de gebruikelijk aangenomen locatie, dicht bij de oever van de Maas. Goudswaard vermeldt ook nog een grafveld op de linkeroever (Grafveld-II).
- In 1893 schrijft Meulleners¹⁴ een verslag van de slag op de Mookerheide. Hij beschrijft de waarneming van Romeinse graven aan weerszijden van een mogelijke Romeinse weg (graven langs een weg ook aangeduid als Grafveld IV), die Hermans gemist heeft. Die weg zou door Het Broek tussen Middelaar en Plasmolen gelopen hebben. Meulleners beschrijft tevens een grafveld op de rechteroever ten noorden van de spoorbrug, halverwege Het Spijk en de spoorbrug (Grafveld-III).
- Tijdens colleges rond 1975¹⁵ vermeldt Bogaers de waarneming van een rij zware eikenhouten palen op de linkeroever. Bij Museum Valkhof ligt momenteel het verzoek om het archief van Bogaers te mogen onderzoeken.
- In 1925 vat Holwerda¹⁶ heel kort de resultaten van het onderzoek van Pleyte van Grafveld-I samen. Holwerda geeft als een van de weinigen een datering tussen 100 en 200.
- In 1997 vermeldt Tuin¹⁷ in een artikel de waarneming van een mogelijk gebouw, in de vorm van sporen van een greppel, paalsporen, een (Brandlaag) en de vondst van aardewerkscherven (Aardewerk) gedateerd tussen 75 en 100. Ook werden Romeinse munten gevonden in Maestaete (Munten-II) en Maasveld (Munten-III) met respectievelijke dateringen tussen 75 en 125 en tussen 100 en 300.
- In 1997 vat Smeijers¹⁸ de waarnemingen van Tuin samen, met een iets andere datering van het aardewerk (Aardewerk): tussen 75 en 300.
- Niet nader gespecificeerde vondstdata verspreid over de jaren van Joy de Jong¹⁹ (Munten-IV en Fibula).

---

¹² Ort, 1884.

¹³ Goudswaard, 2000.

¹⁴ Meulleners, 1893.

¹⁵ Mondelinge mededeling Harry van Enckevort, 2023.

¹⁶ Holwerda, 1925.

¹⁷ Tuin, 1997.

¹⁸ Meijers, 1997.

¹⁹ Mondelinge mededeling Joy de Jong, 2023.

- Rond 2000 reconstrueert Teun Theunissen²⁰ de veronderstelde Romeinse wegen op de rechteroever, gebaseerd op het rapport van Meulleners.
- Waarnemingen na 2000 door vrijwilligers van de Stichting Mergor in Mosam.

Door passanten²¹ werden in de uiterwaarde aan de linkeroever cropmarks in het weiland gezien. De vier min of meer rechthoekige verkleuringen (circa 100 x 100 cm²) hebben een harde ondergrond en liggen in een zeer regelmatig rechthoekig patroon (Bijlage 9). Waarschijnlijk betreft het overblijfselen van de fundering van de meest noordelijk gelegen Baileybrug die tijdens de operatie Market-Garden de verwoeste spoorbrug vervingen.

Door dezelfde passanten werd vlak langs de rechteroever, op ongeveer 5 m stroomafwaarts (Noord) van de fietsbrugpijler werd een natuurstenen blok (mogelijk basalt) aangetroffen van ongeveer 80 x 80 cm² met in het midden een vierkanten ondiepe uitsparing van ongeveer 40 x 40 cm² (Natuursteen-I). Hierin waren cement of specieresten te zien. Aan een zijde zaten een soort dookgaten met daarin twee ijzeren kramen (?) met resten van loodopvulling (Bijlage 8). Mogelijk betreft het restanten van een opzet van een pijler van de ijzeren brugdelen, die zowel in het begin als aan het eind van de oorlog zijn opgeblazen.

Op de linkeroever werd op ongeveer 50 m stroomopwaarts van de fietsbrugpijler een ruw bewerkt natuursteen blok (mogelijk kwartsiet) aangetroffen van ongeveer 70 x 60 x 40 cm³ (Natuursteen-II).
- Recente literatuur

Rapport van Aeres-Milieu²²

Het rapport van Aeres-Milieu, beschrijft een booronderzoek als voorbereiding op de ontwikkeling van een te bebouwen perceel in Katwijk. Het rapport geeft een mooi overzicht van de Archis-meldingen tot en met 2018. Afbeelding 8 vat de meldingen voor de Romeinse periode samen. Het is niet duidelijk of er overlap met de eerder genoemde waarnemingen van een veel oudere datum bestaat.

Rapport van Geonius²³

Het rapport van Geonius beschrijft een bureauonderzoek naar aanleiding van de geplande reconstructie van de N271 tussen Plasmolen en Mook. Het rapport geeft naast een overzicht van Archis-III meldingen ook twee mogelijk Romeinse wegen (Geonius-I en -II) weer aan de rechteroever ten zuiden van de spoorbrug.

Rapport van Archeodienst²⁴

Het rapport van Archeodienst laat een mogelijke route van de twee veronderstelde Romeinse wegen op de rechteroever zien.
- Archis-III

Er loopt bij de Archeologisch Dienst van Het Land van Cuijk²⁵ een vraag naar een overzicht van Archis meldingen.
- Portable Antiquities Netherlands

In het onderzoeksgebied rond de spoorbrug is slechts een enkele melding van een Romeinse vondst (schildknop). Er loopt een aanvraag om de exacte vindplaats te achterhalen.

---

²⁰ Teun Theunissen is een vrijwilliger in de archeologie in Middelaar

²¹ Joost van den Besselaar.

²² Diepen, 2018.

²³ Geraeds, 2018.

²⁴ Oosterbaan, 2016.

²⁵ Vraag via email aan Johan van Kampen, 2023.

3. Doelstellingen onderzoek en onderzoeksvragen

De doelstellingen van het onderzoek zijn:

- Het samenstellen van een zo volledig mogelijk literatuuroverzicht met waarnemingen die kunnen wijzen op de locatie van een rivierovergang
- Het in kaart brengen van de rivierbodem binnen het meest waarschijnlijke tracé op structuren die mogelijk resten zijn van een rivierovergang in de vorm van brugresten of beschoeiingen.

De onderzoeksvraag is:

- Zijn er sporen van een rivierovergang in de vorm van resten van een brug of oeverbeschoeiing te vinden ?

4. Beschrijving van onderzoeksmethoden en technieken

De gebruikte technieken ten aanzien van het aansturen van de duikers, het opmeten van posities, afmetingen & oriëntaties, het vastleggen van metingen en veiligheidsvoorzieningen worden uiteengezet in Bijlage 5.

Een overzicht van de duikgegevens worden gegeven in Bijlage 6.

5. Resultaten en discussie

De presentatie van de resultaten en discussie vallen uiteen in:

- Discussie literatuuronderzoek
- Resultaten en discussie verkenningen

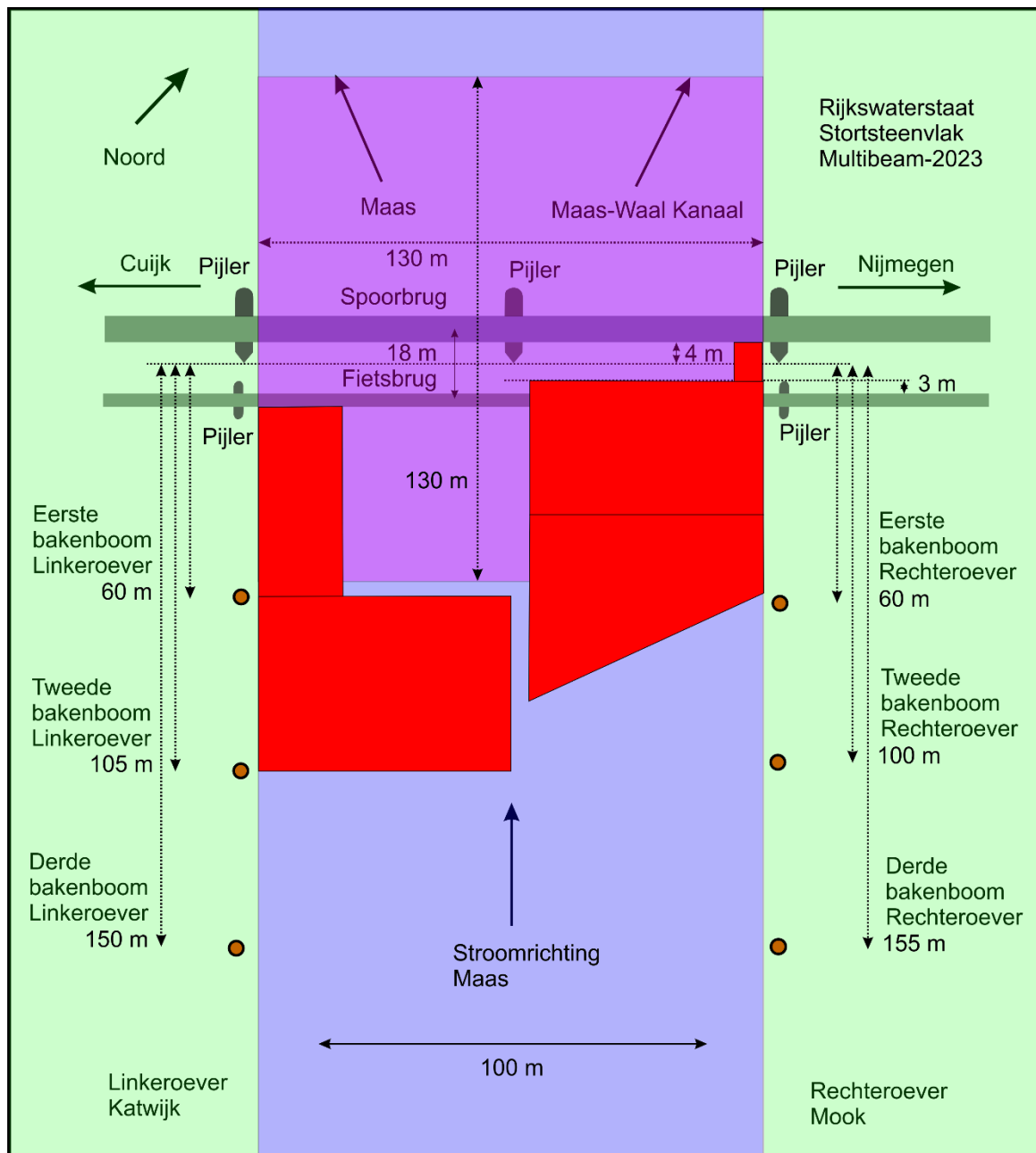
Discussie literatuuronderzoek

Het literatuuronderzoek laat zien dat er rond het onderzoeksgebied op beide oevers sterke aanwijzingen zijn voor tenminste één nederzetting uit de Romeinse periode. Die nederzetting zou aan de Mookse (rechter)zijde van de rivier gelegen kunnen hebben, grenzend aan de Maasoever.

Verder zijn er ook sterke aanwijzingen dat het Romeinse wegensysteem ook aan de rechteroever doorloopt tot Plasmolen.

Resultaten en discussie verkenningen

Afbeelding 9 geeft een schematische weergave van de onderzochte vlakken ten opzichte van vaste objecten rond de spoorbrug.

Afbeelding 9 Een schematische weergave van de onderzochte vlakken.

De verkenningen leverden geen concrete aanwijzingen op voor de aanwezigheid van een rivierovergang uit de Romeinse periode. Er werden wel waarnemingen gedaan die wellicht nader onderzoek behoeven:

- Verkenning 3 op 3 september liet op grotere diepte, voorbij de grens van de stortsteenlaag, in de vaargeul een groot bed van grind zien. Ongebruikelijk voor het midden van de rivier. Deze grindlaag kan op deze diepte (circa 8 meter) geen Romeins wegdek zijn. Eveneens opmerkelijk was de ondiepte halverwege tussen de fietsbrug en het oude veer (dus aan de zuidkant van het onderzoek vlak). Waarschijnlijk is dit een zandbank.
- Verkenning 4 op 24 september liet op grotere diepte, voorbij de grens van de stortsteenlaag, in de vaargeul een zeer harde verweerde laag zien. Zeer waarschijnlijk heeft de vaargeul hier het harde sediment van zeer oude en harde leemlagen van marine of fluviale afzettingen aangesneden.

- Er bestaat de mogelijkheid dat de rivierovergang toch iets zuidelijker op de positie van het oude veer tussen Katwijk en Mook gezocht moet worden. Dit gebied is al op een veel eerder moment verkend en het talud bleek toen voor een groot deel bedekt te zijn met rijsmatten die met kleine houten staken in de bodem bevestigd waren, geheel volgens de regels der kunst.

6. De resultaten aan de hand van de onderzoeksvragen

Er werden geen directe aanwijzingen voor het bestaan van een rivierovergang in de Romeinse periode gevonden.

Het bronnenonderzoek met vroegere waarnemingen, maken het bestaan van een dergelijke rivierovergang wel aannemelijk.

7. Conclusies

- Het literatuur en bronnenonderzoek geeft zeer veel aanwijzingen voor het bestaan van een rivierovergang in de Romeinse periode.
- De mogelijk belangrijkste meest recente waarneming is de houten palenrij op de linkeroever door Bogaers.
- De aard van de rivierovergang is onbekend.
- Het veldwerk leverde geen aanwijzingen op voor een Romeinse rivierovergang.

8. Aanbevelingen

Aanvullende onderzoeken:

- Bronnenonderzoek naar de waarneming door Bogaers van de Houten palenrij op de linkeroever van de Maas.
- Verkenningen rond de locatie van het oude veer tussen Katwijk en Mook.
- Verkenning van de zandbank halverwege tussen de fietsbrug en het oude veer.
- Verkenning van de aard van de vermoedelijke harde leemlaag.
- Verkenning van de aard van de grindlaag.
- Onderzoek naar de aard van de cropmarks in de uiterwaarde (de mogelijke Baileybrug).
- Onderzoek naar de oorsprong van de ruw bewerkte natuursteen blokken op het oevertalud.
- Zoektocht naar de nog vermiste verslagen van Pleyte (1880 en 1888).

Dankbetuigingen

Met dank aan alle betrokkenen die dit project succesvol hebben gemaakt. Dank aan de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed voor het toekennen van subsidie uit het Dertien Provinciën project. Speciale dank aan Math Lemmens en Michiel Hut van Rijkswaterstaat voor het verstrekken van meetdata. Dank aan de leden van de Werkgroep Archeologie Cuijk, Ton van der Zanden en Joy de Jong.

Literatuur

Diepen, L. van, 2018, Archeologisch bureau- en verkennend veldonderzoek, door middel van boringen, Liefkeshoek, Katwijk (NB), Rapport Aeres-Milieu, Projectnummer AM1800.

Enckevort, H. van, Thijssen, J. 2001, Cuijk, een regionaal centrum in de Romeinse tijd, Matrijs Utrecht.

Geraeds J.J.G., 2018, Archeologisch onderzoek in het tracé van de N271, Archeologische Rapporten Geonius 108.

Goudswaard, B., 2000, The Late Roman Bridge at Cuijk, Proceedings of the National Service for Archaeological Heritage in the Netherlands, ROB Volume 44.

Habets, J., 1881, "Découvertes d'antiquités Dans Le Duché de Limbourg." *Publications de La Société Historique et Archéologique Dans Le Duché de Limbourg* 18: 3–300, specifiek pagina 261.

Heijden, P. van der, 2016, Romeinse wegen in Nederland, Matrijs Utrecht.

Hermans, C.R., 1865, Noordbrabantse Oudheden, Facsimile uitgave 2012, Sidestone Press Leiden.

Holwerda, J.W. 1918, Nederland's vroegste geschiedenis, Van Looy Amsterdam.

Janssens, M., 2011: De Romeinse weg op de westoever van de Maas. Van Ittervoort tot Geysteren. Provincie Limburg; archeologisch vooronderzoek: een bureauonderzoek, verwachtingskaart en Plan van Aanpak, RAAP- Rapport 2090.

Meulleners J.L., 1893, Slag van Mook, 14 april 1574, Verslag.
Oosterbaan, J., Definitief onderzoek aan de Rijksweg 15 in Molenhoek Graven uit de Midden-Bronstijd en bewoningssporen uit de IJzertijd, Rapport 833 Archeodienst, 2016

Ort, J.A., 1884. Oude wegen en landweren in Limburg en aangrenzende gewesten, Brill Leiden.

Pleyte W., 1880, RMO Verslagen 3, Leiden, 60-1, Archief RCE.

Pleyte W., 1888, RMO Verslagen 11, Leiden, 60-4, Archief RCE.

Pleyte W., 1881, Verslag over veldbezoek bij de aanleg van de spoorbrug te Mook, Leiden, Archief RMO.

Smijer, 1997, Sporen van Romeinse bewoning in Mook, Rond de Grenssteen, Stichting Heemkundekring de Grenssteen, Mook

Tuin, W., 1997, Een Romeinse brand in Mook, Jaarverslag AWN-16, Nijmegen.

Venloosch Weekblad, 11-06-1881.

Bijlage 1 Onderzoeksvoorstel Dertien Provinciën project

ONDERZOEKSVOORSTEL 13 PROVINCIEËN PROJECT 2023

Graag alle onderdelen, incl. in de beschrijving, vermelden in de aanvraag.

Vereniging en / of contactpersoon
Stichting Mergor in Mosam P.A. Seinen J.A. van den Besselaar
Contactgegevens teamleden <i>naam, functie en e-mail, wel/niet in bezit van Basis cursus maritieme archeologie (BMA, LWAOW)</i>
Wisselende samenstelling Mergor in Mosam contactgroepsleden en gastduikers LWAOW. Allen in bezit van BMA of NAS-II.
Welke provincie <i>(persoonlijke) onderbouwing van de onderzoekslocatie en de maritieme connectie</i>
De Maas op de grens tussen Brabant en Limburg. Brugresten in de rivier of de uiterwaarden.
Soort onderzoek <i>Meerdere opties zijn mogelijk</i>
<ul style="list-style-type: none">
▪ Archiefonderzoek
▪ Duikinspectie – identificatie<ul style="list-style-type: none">
☐ Duikinspectie - monitoring
☐ Duikinspectie – fotogrammetrie
▪ Survey<ul style="list-style-type: none">
☐ Opleiding
☐ Anders, namelijk:
Beschrijving onderzoek <i>onderzoeksvragen, duur van het onderzoek, verslaglegging onderzoeksresultaten</i>
<u>Algemeen</u> In de afgelopen jaren is het traject van de Romeinse weg tussen Cuijk en Nijmegen op steeds meer plaatsen getraceerd. Deze weg moet ergens ter hoogte van Katwijk en Mook de Maas overgestoken zijn. Recent onderzoek verkleint het gebied van de oversteek tot enkele tientallen meters. Hoewel de aard van deze oversteekplaats (brug of doorwaadbare plaats) onbekend is, is het de moeite waard om naar mogelijke resten te zoeken.
<u>Onderzoeksvragen</u> Zijn er nog structuren of objecten aanwezig in de rivier of in de uiterwaarden die gerelateerd kunnen worden aan een brug.
<u>Duur onderzoek</u> We gaan uit van 5 verkenningsduiken met telkens twee of meer duikers.
<u>Verslaglegging</u> De resultaten worden zoals gebruikelijk vastgelegd in minimaal een rapport dat op de Mergor in Mosam website gedeeld wordt. De resultaten worden naar wens gepresenteerd op een symposium of webinar.
Methode en technieken

beschrijving van onderzoeksmethodiek en benodigd materiaal, benoemen van benodigde procedures en beschrijven van omgang met eventueel vondstmateriaal (alleen mogelijk indien BMA is afgerond)

Systematische verkenningen doormiddel van duiken in buddy-paren of doormiddel van lijnduiken, inmeten van afmetingen, oriëntaties en posities van de constructiedelen met meetlinten, ten opzichte van de geogerefereerde referentiepunten op de wal. Zo mogelijk worden er foto- of filmbeelden gemaakt. Er wordt in principe geen archeologisch materiaal verzameld tenzij het van hoge archeologische waarde is en acuut bedreigd wordt.

In verband met de veiligheid worden de verkenningen uitgevoerd met toestemming van Rijkswaterstaat en begeleid met een boot met duikvlag.

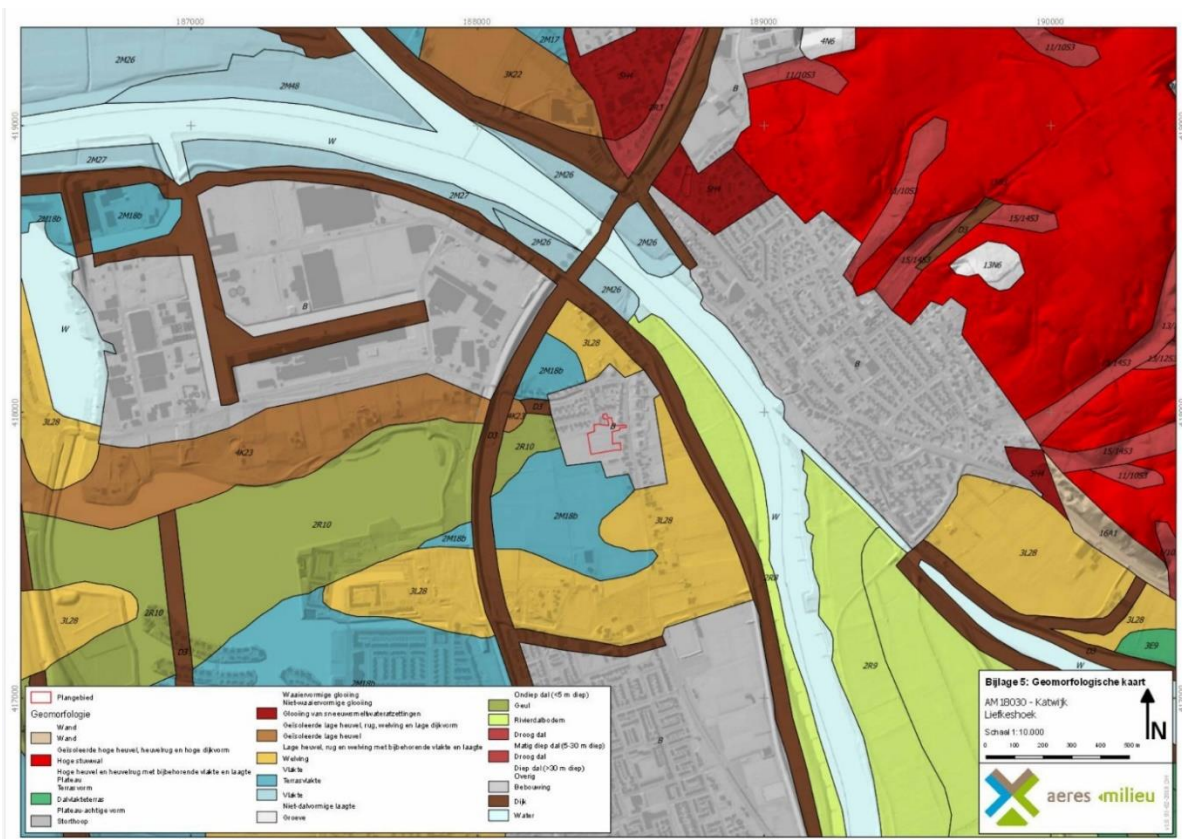
Onderbouwde begroting

maximale bijdrage vanuit de RCE bedraagt €1.500,-

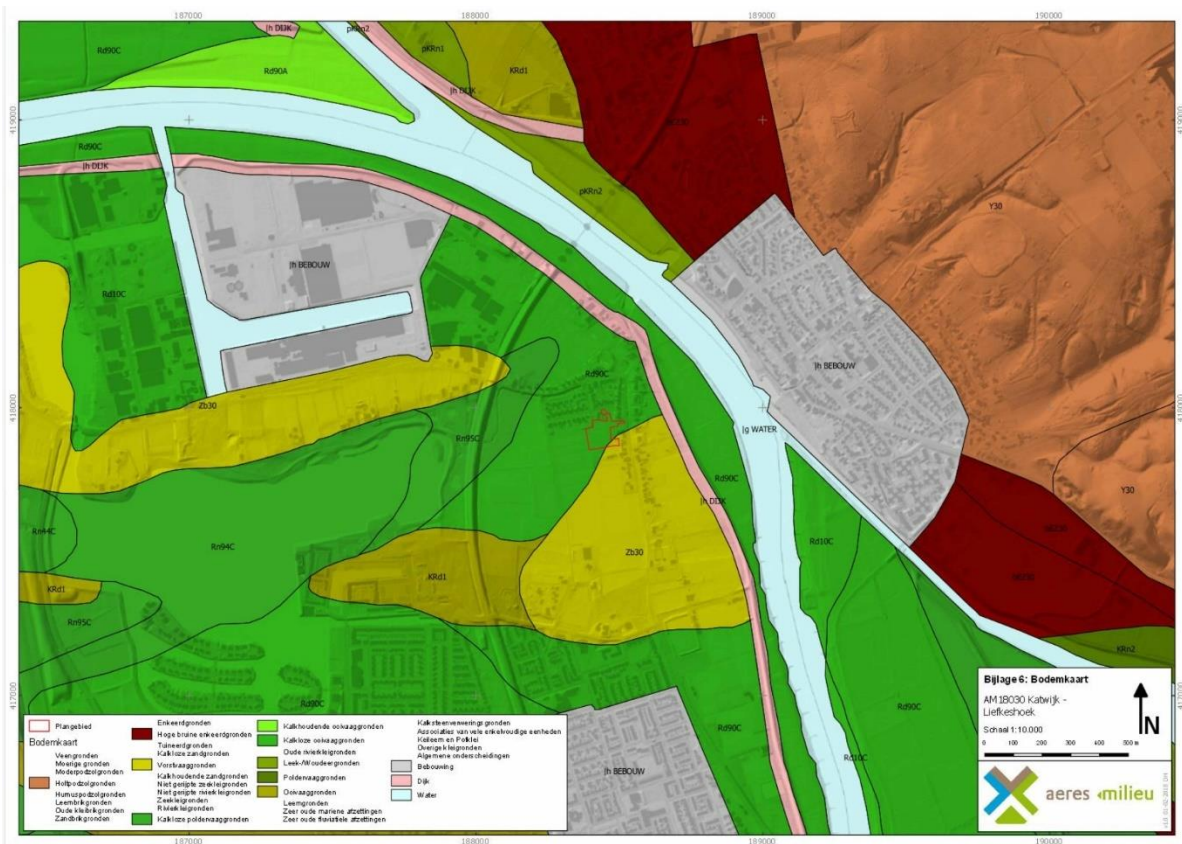
Duikkosten (persluchtflesvullingen):	4 x 4 x 7.5 = 120
Veiligheid (huur zuurstof-set):	4 x 25 = 100
Huur RTK-GPS:	1 x 50 = 50
Begeleiding (boot):	4 x 75 = 300
Reis en verblijf (alleen benzine en bescheiden catering):	4 x 4 x 10 = 160
Materiaal:.....	100
Tegemoetkoming landeigenaren	100
Totaal:	930

Het voorstel vóór 27 februari 2023 opsturen per e-mail naar:
maritiem@cultureelerfgoed.nl.

Bijlage 2 De geologie en geomorfologie

De geomorfologische kaart van Katwijk en omgeving.

De bodemkaart Katwijk en omgeving.

Bijlage 3 Dataverwerking met Surfer-2 © en Voxler-4 ©

Dataverwerking met Surfer ©

Start Surfer op

Kies Grid Data

Selecteer Gridding Method: Kriging

Browse naar de map met de te rasteren file (tekstdocument)

Selecteer en open de file: Openen

Data Import Opties bevestigen met OK

Naar volgende stap: Volgende

Scherf Variogram

Naar de volgende stap: Volgende

Scherf Options

Rechter invoerscherm instellen volgens voorbeeld

Op het linker invoerscherm moeten de coördinaat grenzen eventueel aangepast worden, indien er later met de meetwaarden gerekend moet worden. De meetvlakken moeten dezelfde afmetingen hebben.

Grid Data - Kriging - Options

Original Data Statistics	
Original Count	4783027
X Minimum	176670.85
X Maximum	176906.35
Y Minimum	317414.45
Y Maximum	317776.45
Z Minimum	37.31
Z Maximum	43.44
Detailed statistics	Report

Kriging Parameters	
Kriging type	Point
Drift type	None
Standard deviations grid	
External drift grid	
Search Neighborhood	
Number of sectors to search	4
Max data to use from ALL sectors	64
Max data to use from EACH sector	16
Min data in ALL sectors (set to NoDa...	8
Assign NoData if more than this ma...	3
Search Ellipse	
Radius 1	1
Radius 2	1
Angle	0
Breaklines	

Showing every 2392th data point

Radius 1
The distance in data units to search in the X direction.

< Vorige   **Volgende >**   Skip to End >>   Voltoeien

Scherf Cross Validation

Naar de volgende stap: Volgende

Scherm Output

Grid Data - Kriging - Output

Output Grid Geometry

Copy geometry from: <Custom> Browse...

	Minimum	Maximum	Spacing	# of Nodes
X Direction:	176670.65	176907.95	0.10000000000000000	2374
Y Direction:	317409.55	317780.55	0.1	3711

Grid Z Limits

Minimum: None

Maximum: None

Assign NoData outside of: <None>

Z Transform: Linear

NoData Polygon Boundary

<None> Browse...

Loaded 0 polygons total (0 inside, 0 outside)

NoData Inside NoData Outside Mixed Selected objects only

Output Grid

D:\NAS\1-FILES\2-ARCHEOLOGIE-HISTORIE\3-MIM\3-Projecten\Maastricht-Maas-Romeli

Grid Report

Add grid as layer to: [New Map]

New layer: Contour

Save Settings...

< Vorige Volgende > Skip to End >> Voltoeien

Spacing instellen: gelijk aan de spacing van de oorspronkelijke meetfile

Naar de volgende stap: Voltoeien

Hierbij wordt een groot venster geopend waarin resultaten getoond worden

Dit duurt even en eindigt met een melding dat de gerasterde GRD file is aangemaakt.

Als het proces voltooid is, opent zich een klein venster

Venster afsluiten: OK

Als het grote venster wordt afgesloten met de x knop, opent zich een klein venster met de vraag of het GridDataReport opgeslagen moet worden.

Sla het op: Ja

Deze GRD file kan direct geopend worden in Voxler.

Rekenen met verschillende meetfiles in Surfer ©

Kies Grids

Selecteer Math

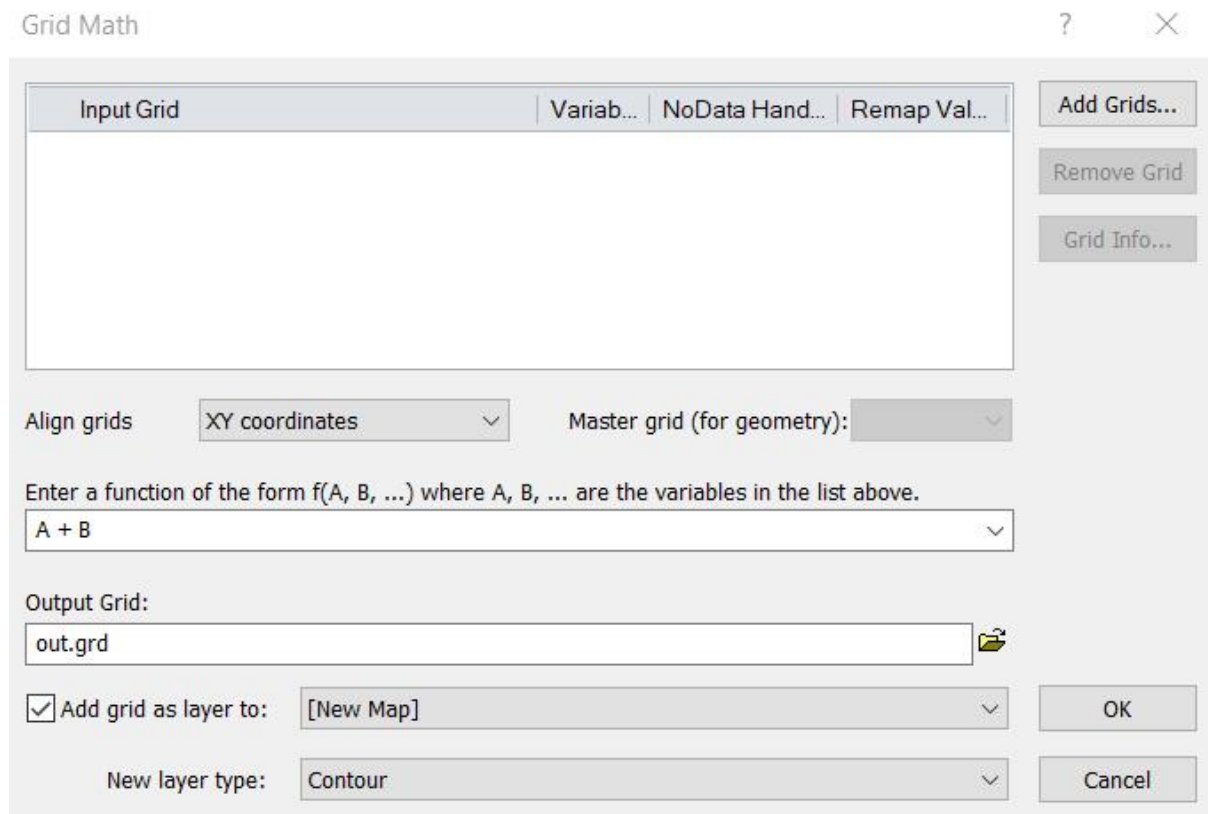
Voeg GRD meetfiles toe

Definieer de rekenfunctie

Geef de filenaam op

Start de berekening; OK

Er verschijnt een venster met de mededeling dat de file aangemaakt is

Contourplots maken met Voxler

Start Voxler op

Kies File

Kies import

Selecteer en open file: Openen

Er verschijnt een Optie scherm.

Kies: Import as uniform lattice: OK

Verbind in de Netwerk Manager de GRD file met een Filter

Verbind de filter met de HeightField

Stel naar wens het kleurenspectrum (bijvoorbeeld ChromaDepth) en de schaalverdeling in.

Bijlage 4 Literatuurcitaten

Hermans 1865

Aangespoord door de gunstige resultaten, welke de overste T. W. Schmidt in de Rijnprovinciën⁽¹⁾ en de notaris Ch. Guillon in het hertogdom *Limburg*⁽²⁾ omtrent de Romeinsche wegen verkregen hadden, begaf ik mij in Augustus 1860 naar *St. Agatha*, met de gedachte: «Als de Romeinen in het land van *Cuijk* een kunstweg hebben aangelegd, moet hij er nog liggen of er althans sporen van te vinden zijn,» en naauwelijks had ik met den burgemeester van *Cuijk*, den heer G. van den Bosch, in de heirstraat bij zijn huis, den Hantert, de schop in den grond laten steken of de weg was ontdekt.

Wij willen nu onze bevinding in eene geregelde orde mededeelen en beginnen bij het veer te *Catwijk*.

(1) Het werk van dezen, in 1829 opgesteld, werd met vier kaarten en vele bijvoegselen in 1861 op nieuw uitgegeven in de *Jahrbücher des Vereins von Alterthumsfreunden im Rheinlande*.

(2) Medegedeeld in den *Konst en Letterbode* voor 1842, n°. 25 en 26.

49

Eerst na een viermaal herhaald onderzoek in de jaren 1860, 1861, 1862 en 1864 vind ik mij in staat, den Romeinschen weg aldaar naauwkeurig te beschrijven.

In Augustus 1862 spoorden de Secretaris van *Linden*, de heer Crusen en de heer H. Bardoul den weg te *Catwijk* na en vonden dien werkelijk achter het huis van Hendrik de Bruijn op den Maasdijk, zoodat hij de *Maas* moet overgegaan zijn, omtrent terzelfder plaatse, waar thans nog het veer op *Mook* is (1).

Dit gedeelte wegs sluit zich aan op de grindbaan¹, in een stuk bouwland in het *Elsterveld* te *Linden*, reeds in 1861 door mij erkend als een gedeelte der Romeinsche heirbaan.

Genoemde Bardoul had waargenomen, dat eene strook van dat land ter breedte van 5 of 6 el niet zoo vruchtbaar was, als het overige gedeelte van den akker, en dat het graan bij drooge zomers aldaar merkelijk slechter stond en wel $\frac{1}{3}$ minder waarde had.

Toen wij op het land kwamen, stond de haver juist gemaaid en in schoven. Zonder moeite werd de weg door boren en graven ontdekt: een half el onder de teelaarde kwam eene grindbank met leem vermengd te voorschijn, ter dikte van 30 tot 40 duim en ter breedte van 5.50 el.

Volgens de kaart van Verhees heeft de heirstraat van het *Elsterveld* geloopt langs den *Galberg* over de Zandstraat tusschen den molen en de kerk te *Cuijk* tot in de nabijheid van het Hagelkruis aldaar. Wij mogten echter geene sporen der heirbaan meer vinden; alleen bij en over het bouwland *Oeiep* genaamd, lag grind over den weg verspreid, doch te weinig om er eenig besluit uit te trekken.

(1) In September 1864 heb ik mij, door herhaalde ontgravingen te laten doen, daarvan persoonlijk overtuigd.

Pleyte 1881

Transcriptie logboek Rijks Museum voor Oudheden, 1881

Brief 73 van de Hoofdingenieur

Arnhem, den 24ste Mei 1881

Lijn Nijmegen-Venlo

Nummer 777

Oudheden

Ik heb de eer medeteden dat op den linkeroever der rivier de Maas binnendijks, beneden het veer te Mook enige voorwerpen uit het Romeinsche tijdvak bij eene afgraving van het Maaiveld zijn gevonden onder anderen een lampje met masker en naamstempel, en een glazen urn die geheel gaaf is.

De betrokken civiel ingenieur vermoedt dat bij het voortzetten der afgraving, welk werk omzichtig geschieden zal, nog meer voorwerpen aan den dag zullen komen.

Wellicht wordt het door u wenschelijk geacht dat iemand van Uwentwege zich ter plaatse begave. De reeds gevonden voorwerpen zijn op mijn bureau aanwezig en ik ben bereid tot overleg omtrent eventueel te nemen maatregelen.

De Hoofdingenieur

Aan den Heer Directeur
Van het Rijks Museum
Dr. Leemans
Te Leiden

Arnhem den 4de Juny 1881

Brief 79 van de Hoofdingenieur

Lijn Nijmegen-Venlo

Nummer 840 b

Oudheden

Ik heb de eer medeteden dat aan uw adres zijn verzonden de navolgende voorwerpen waarop betrekking had mijn berigt 24 Mei Numero 777

1 glazen potje of urn.

1 aarden kruik

1 dito beschadigd

1 aarden schoteltje

1 dito beschadigd

1 aarden kommetje

1 aarden zoogenaamde offerschaal

1 aarden lamp

De Hoofdingenieur

Aan den Heer Directeur
Van het Rijks Museum
Dr Leemans
Te Leiden

Naar aanleiding van de aan U gerichte mededeling door den Heer Hoofdingenieur der Staatsspoorwegen van den Berg te Arnhem werd mij door U opgedragen een onderzoek in te stellen naar de plaats waar en de omstandigheden waaronder eenige oude voorwerpen, onder Mook, bij gelegenheid van een afgraving van het maaiveld voor den dag waren gekomen, heb ik mij Vrijdag 27 Mei 's namiddags te een uur 55 minuten naar Arnhem begeven. Ik sprak daar den Hoofdingenieur, die mij uitnodigde naar zijn bureau te vergezellen en de voorwerpen die gevonden waren te zien en mede te taxeren. De voorwerpen bestaan in een glazen pot geribd, en een kruikje van pijpaaarde, twee schoteltjes of bordjes van terra sigillata waarvan een gebroken, een dito kopje geschonden, een lamp waar (?) Waar een masker is aangebracht dragende op den bodem het merk STRO (?), eindelijk een gebroken potje, oorspronkelijk met twee oortjes. Alles was bij elkander gevonden en had vermoedelijk tot een grafvondst behoord. Doodsbeenderen ontbraken, maar de glazen pot had deze kunnen bevatten, indien de urne die ze inhiel niet verloren ging, doch er werd beweerd dat dit alles was wat gevonden werd.

De ingenieur in kennis van mijn plan gesteld, telegrafeerde den Ingenieur Brederode te Nijmegen om hem van mijn komst te verwittigen. Ik vertrok vrijdagavond naar Nijmegen en den volgende morgen met den Heer Brederode, die een rijtuig had besteld, naar Mook.

Het terrein waar de potjes gevonden waren was in de nabijheid van het Katwijkse veer ende voorwerpen waren gevonden op den oorspronkelijken zandbodem, den ondergrond van den ouden uiterwaard, die thans door den dijk van de rivier is afgescheiden, het verlengde van dezen grond in de richting der rivier wordt nog later uitgegraven en alsdan zullen wellicht meerdere dergelijke voorwerpen voor den dag komen. Voorts was er niets gevonden, noch eenig spoor van een ouden weg, noch iets dat aan een nederzetting deed denken; alleen had men aan den oever der rivier een soort Hoofd meenen te zien, toen een der spoorpijlers gefundeerd werd, het bestond uit een rei zware eiken palen. In verband even wel met hetgeen ik ga vermelden zal op een en ander bij verdere uitgravingen nauwkeurig worden gelet. Aan de overzijde der rivier namelijk naast het veer van Katwijk, was een gedeelte van een ouden weg ontdekt dat ik terstond als oudromeinsche bouw herkenden. Eene onderlaag van groven tufsteen uit het Brohlthal vermengd met grauwe wakke en daarover een laag beton van grof grind met kalk vermengd herinnerde terstond aan het oude plaveisel. Hoe diep dit stuk van den weg onder het veld van den uiterwaard had gelegen, hoe breed het oorspronkelijk was en hoe dik de laag was alles slechts aproximatief te bepalen. Ongeveer zeven meter breed ter diepte van 40 cm strekte zich de 25 cm dikke kant van den weg uit.

In de nabijheid van dezen weg, enige schreden ten zuiden, lagen een menigte behouwen tufsteen blokken. De werklieden verhaalden dat deze blokken regelmatig hadden gelegen ter breedte van drie meters en leken een ouden weg hadden gevormd. Ik voor mij zag erin de fundamenten van een oud Romeinsch gebouw, een gedeelte zou later worden ontgraven bij het verleggen van een dijk. Een stuk dat nog in den grond zat liet drie op een gestapelde rijen zien zonder kalkverbinding.

In de nabijheid lagen verschillende stukken van Romeinsche dakpannen, leien enzovoorts, alles bewees dat hier een vestiging van de Romeinen was geweest en dat wij zeer dicht de plaats genaderd waren op de kaart van Peutinger Cenelum (?) geheeten wellicht volgens wijlen Hermans Ceuckum (?) of liever met D' Anville (?) Ceuecum (?) te lezen, een plaatsnaam die aan het dicht in de nabijheid gelegen Cuijk de oude hoofdstad van het landschap herinnert.

Of de Romeinsche weg, boven besproken in verband stond met het gebouw, en als toegang moest dienen, of dat hij als een verlengde van een verder loopenden weg was te beschouwen kan niet uitgemaakt worden, daar op +/- vijftig meters afstand van dezen, in het verlengde, een diepte was uitgegraven die geen sporen had opgeleverd, zoo men beweerde. Ik verzamelde een en ander, betaalde aan een paar werklieden, die mij geholpen hadden, een gulden en vertrok met den Heer Brederode weder naar Nijmegen. Hij zou met de uiterste zorg de nasporingen doen voortzetten en bij eventuele vinding mij bericht zenden. De enchantillons van den weg en den bouw zouden naar Leiden worden gezonden.

Ik eindig mijn verslag met dankbaar te vermelden zowel de hulpvaardigheid mij bewezen als de vriendelijke ontvangst mij door de Heeren van den Berg en Brederode bereid.

Aan den Heer Directeur
van 't Rijks Museum van Oudheden
Dr G.Leemans

Brief 85 van de Hoofdingenieur

Arnhem den 9 Juny 1881

**Lijn Amersfoort-Nijmegen
Lijn Nijmegen-Venlo
Nummer 922**

Berigt op schrijven van
7 juny 1881 Nummer 88
Betreffende oudheden

Ik heb de eer hierbij getekend terug te zenden het bewijs van ontvangst op zegel der toegekende schadeloosstellingen voor voorwerpen bij de uitvoering van Staatspoorwegwerken onder Kesteren en Mook gevonden en opgeleverd.

Voor de beide kistjes der verzendingen behoeft niets in rekening te worden gebragt omdat de uitgaaf op andere wijze is verrekend.

Aan den Heer Directeur van het
Rijks Museum van oudheden te
Leiden

Aan de aardebaan naar Nijmegen en aan den viaduct over den rijksweg is het grootste werk verricht. Met het aanleggen van den nieuwen Maasdijk avanteert men goed, twee locomotieven brengen hiervoor grond bij.

Aan dezen kant der Maas, vond men in den grond een aarden vaas met schotel, waarschijnlijk een overblijfsel der Romeinen en een paar andere potjes van mindere waarde. Aan gene zijde heeft men steenen gevonden in den grond, misschien een overblijfsel eener Romeinsche heerbaan, welke, zooals men zegt, op deze hoogte geweest is.

Venloosch Weekblad, 11 juni 1881

MOOK.

A Mook, vis à vis de Catwyck, furent trouvées en 1875, lors de la construction d'un four à briques, les traces visibles d'une ancienne route empierrée, qui y passait la Meuse (1). On sait qu'en effet la chaussée romaine de Tongres à Nimègue doit avoir passé la Meuse en ce lieu. Après avoir quitté le Limbourg à Geysteren cette route reparait de nouveau dans cette province, mais cette fois-ci sur la rive droite de la Meuse, aux environs de Nimègue.

Notre compatriote, M. Van den Bergh, ingénieur en chef des chemins de fer de l'état, nous écrit le 16 Juin 1881 à ce sujet les mots suivants. »Nous avons trouvé l'ancien lit de la route romaine sur la rive gauche de la Meuse près Catwijck, lors de l'exécution des travaux du chemin de fer de Nimègue à Venlo. C'était la direction indiquée par Hermans dans ses *Noordbrabandsche Oudheden*. Au reste le terrain entre Catwijck et Mook se prête merveilleusement à un passage de la Meuse. Le lit de la route était composé de deux couches de cailloux superposés, gros ensemble de 25 à 30 centim., le tout reposant sur une couche de béton d'environ 15 centim. de grosseur."

M. Van den Bergh nous a expédié en outre cinq dessins d'objets romains trouvés à Mook, vis à vis de Catwijck, au mois de Mai passé, lors de l'exécution des travaux du chemin de fer. Ce sont :

1. Un bol de verre vert à godrons et à large ouverture. Hauteur 0,13 m.

2. Une petite tèle avec déversoir en terre grossière, blanche. Hauteur 0,07.

3. Une petite amphore de terre blanche, ayant le goulot cassé.

(1) Renseignements de M. le recteur Obers.

4. Une jatte en terre samienne. Hauteur 0,07.
5. Deux plats en terre samienne. Diam. 0,16, hauteur 0,04.
6. Cruche à une anse, en terre de pipe, hauteur 0,19.
7. Une lampe en terre rouge, de la forme ordinaire, ornée d'un masque en relief et portant sur le fond le sigle : STROBILI. Le potier Strobilus est très connu. Le sigle STROBILI sur les poteries a été trouvé à Cologne, Nimègue, Vechten, Xanten ainsi qu'en France, dans le nord de l'Afrique et en Italie. Le même sigle a été trouvé sur des lampes, à Londres, à Cologne, à Grimlinghausen, à Tongres et à Rome. A Pompei ont été trouvées des lampes en tout pareilles à la nôtre, ornées d'un masque et du sigle. Cela prouve que le fabricant Strobilus a vécu avant l'an 79, époque où Pompei a été enseveli sous la lave du Visuve (1). Cela prouve encore que cette sépulture romaine de Mook — car nos vases appartiennent à un tombeau, — doit dater à peu près de la même époque. Le produit de cette trouvaille a été placé au Musée de l'État à Leyde.

— M. Waelbers, vicaire à Stramproy a trouvé dans la commune de Mook un pot en terre grise, entouré de trois cercles de cuivre. Cette urne doit se trouver actuellement en possession de M. le major Rudolf d'Altenstein à Venlo.

A Mook fut trouvée en 1857 une monnaie romaine fruste (2).

— Entre Mook et Middelaar on trouva vers 1836 les objets romains suivants. Une petite fiole à onguent, de verre, une belle buire ou cruche à eau, en bronze, dont l'anse était munie d'ornements. Le fragment d'un petit bassin-passoire à manche, avec la marque LEGIO XX.V.V. (3).

(1) SCHUERMANS, Sigles figulins, p. 251.

(2) Catal. de M. Guillon, p. 113.

3) LEEHMANS, Oudheden te Rossum gevonden, p. 171.

Le nom de la vingtième légion Valeria Victrix a été trouvé sur un des monuments de Horne. Nous avons à cette occasion dit un mot de cette légion; nous y renvoyons le lecteur. On y trouva encore un fer de lance, un style à écrire et une quantité de tessons (1).

Ort 1884

121

Oeip" genaamd, naar het »Elsterveld" te Linden, waar hij in 1861 is teruggevonden, dan achter langs het huis van Hendrik de Bruyn op den Maasdijk, zoodat hij de Maas moet overgegaan zijn, omtrent terzelfder plaatse, waar thans nog het veer op Mook is.

De heer Habets vermeldt in de Verslagen en Mededeelingen van de Koninkl. Akademie van wetenschappen, Afd. Letterkunde, Tweede reeks, Elfde deel, dat hij onlangs (1882) van den heer van den Bergh, toen hoofdingenieur der Staatsspoorwegen, nu Minister van waterstaat, het volgend bericht ontving betreffende dien overgang: »De romeinsche weg met de bestrating is, bij het uitvoeren »van werken voor den spoorweg, teruggevonden op den linker »maasoever bij Catwijk, in de door Dr. Hermans aangeduide richting. »In verband met de gesteldheid van het terrein is Catwijk— »Mook de aangewezen plaats voor een traject."

Dr. W. Pleyte afgevaardigd om de, bij het aanleggen van de spoorbaan, gevondene overblijfselen te onderzoeken, heeft opgemerkt dat deze afkomstig waren van een graf, gelegen aan den rechter oever van de Maas, waar tegenover aan den linker oever een gedeelte van een ouden romeinschen weg lag. Aan dien weg, bleek hem, dat de fondamente lagen van een vierkant gebouw, opgetrokken uit vierhoekige gehouwen bouwstenen, van niedermendiger tras, zonder kalk of andere verbinding, opgestapeld.

Algemeen bijna gelooft men dat Cuyk het Cevalum van de Peutingerkaart is, en op XXII leugae van het station Blariacum moet liggen. Volgens die kaart liep de heirbaan van Cevalum naar en over de Maas tot Nijmegen, terwijl het getal III ten zuiden van de Maas bij den weg is geplaatst. Tusschen het veer en Nijmegen is de weg niet met zekerheid aan te wijzen, waarschijnlijk echter is het dezelfde weg die vóór 1842 in gebruik was tusschen deze plaatsen, voordat de rijkskunsweg was aangelegd, en liep hij langs den Heumenschen molen, de groote Lier en Heumensch oord door de heide over St. Anna. In 1861 heeft men een romeinsche bronzen munt aan dezen weg, die den »Grooten weg" heet, gevonden.

Pleyte 1880 en 1888

Zie Goudswaard 2000

Meulleners 1893

Citaat uit het verslag (Joy de Jong)

Gelijk wij zagen, was de Maas op dat oogenblik klein. Welnu, bij lagen waterstand is, met uitzondering van den rand langs den tegenwoordigen Rijksweg, het Mooksche broek, over zijne geheele uitgestrektheid, zoo droog als de heide op de Mooksche bergen. Midden door het broek hadden dan ook de Romeinen reeds eene heirstraat aangelegd, die, van het zuid-oosten komend, halverwege tusschen Middelaar en den Plasmolen loopend, zich over het Mooksche broek verlengde, en aan de Maas, beneden Mook, samensmolt met een anderen romeinschen heirweg, die eveneens uit het zuid-oosten komend, aan den linkeroever der rivier te Catwijk ophield, om dan weer op den rechteroever, beneden Mook, een aanvang te nemen en te Nijmegen te eindigen. Dat men op het broek met een romeinschen weg te doen heeft, bewijzen de romeinsche lijkurnen die aan weerszijden van den weg opgedolven worden. Ik was echter niet in de gelegenheid, den bodem van den weg te onderzoeken. Niet ver van den hoek, gevormd door de grensscheiding tusschen Mook en Middelaar en den Rijksweg, ligt op het broek ook nog een lumulus, waarin men vóór ongeveer vijf-en-twintig jaren een romeinsch graf, van zandsteen, gevonden heeft, en dat thans beneden in het Raadhuis te Mook bewaard wordt. De heer Hermans was dezen weg bijna op het spoor. De benaming Hoogstraat, te Gennep en te Mook, had zijne oplettendheid gaande gemaakt. Jammer, dat hij niet zijne aandacht wijdde aan den breeden weg die nog voor een groot gedeelte tusschen deze twee punten ligt.

Tijdens de romeinsche overheersching schijnt het niet het geval geweest te zijn, maar later, wellicht tengevolge van waterkeeringen, in het Land van Cuyk aangelegd, werd bij hoogen waterstand der Maas, gelijk heden nog, het broek overstroomd. Dit noodzaakte de inwoners van Gennep en aangrenzende dorpen een anderen weg naar Nijmegen te zoeken. Zoo ontstond langs en in den bergrand der heide, van De Riethorst tot aan de Heumensche schans, een nieuwe weg, die verderop, aan het Stadsche Bosch, weer aan den ouden weg naar Nijmegen aansloot. Van De Riethorst tot aan het Mooksch gehucht De Mortel wordt hij thans vervangen door den Rijksweg, bij gelegenheid van wiens aanleg de moerassen tusschen den weg langs den steilen bergrand en het broek gedraineerd werden en grootendeels verdwenen. Van De Mortel, links van de Hut, tot aan de Heumensche schans bestaat de oorspronkelijke weg nog. Vroeger werd hij genoemd de Nijmeegsche weg; tusschen den weg naar Groesbeek en het Station draagt hij thans den naam van: Bovenste weg.

Van Gennep uit zocht men toen ook, in de richting van den tegenwoordigen Rijksweg, eene nadere verbinding met den bergrand tegenover De Riethorst, ten gevolge waarvan de Romeinsche heirweg een kwartier ver beneden Gennep verdween, zoodat de naam Hoogstraat (via strata militaris), er nog slechts in oude atlassen aan herinnert. Verderaf, tot aan den dijk van het Startsche veld te Mook, bleef de romeinsche weg, wel is waar, bestaan, maar de via regia verloor er haar koninklijken titel en werd herdoopt in: »de Aelde Straet."

Het Startsche veld, ten zuidoosten van Mook, strekt zich uit tusschen den Rijksweg, ten noorden en het broek, ten zuiden, en is, voor het grootste gedeelte, aan de zuid-

oostzijde, van af de Hoogstraat tot aan den Rijksweg, omzoomd door een cirkelvormigen dijk, die in de laatste jaren merkelijk opgehoogd is. Zoo schiet het Start-sche veld en het broek met eene gezamenlijke breedte van minstens drie minuten gaans tegen het zuid-oostelijk uiteind van Mook aan.

Holwerda 1925

Behalve de takken van den Rijn is ook de tweede, groote rivier in ons land, de Maas, zij het in mindere mate, de geleider geweest der Romeinsche nederzettingen in ons vaderland.

Ten Z. W. van Nijmegen, waarschijnlijk aan den Maasarm, waarvan het verloop nog in het Wijchensche veen en verder naar het W. toe te herkennen schijnt, heeft een belangrijke nederzetting gelegen, van welke de juiste plaats nog moeilijk valt aan te wijzen. Wel hooren we uit vroegeren tijd van de vondst van talrijke overblijfselen in de gemeente Wijchen en bewijst de aanwezigheid van veel Romeinsch puin bij de hoeve Bullenkamp, dat een belangrijke aanleg daar niet ver af kan zijn, doch overigens verkeerden we nog in het duister. In de terreinen ten Z. W. van den weg naar Grave, vlak bij het klooster te Wijchen, worden verder tal van voorwerpen gevonden, in de oude stuifduinen, welke zich daar, naar het schijnt op de plaats van een Romeinsch grafveld, hebben gevormd. Ook hier uit den omtrek, uit Bergharen en Over-Asselt, zijn nog verschillende Romeinsche voorwerpen bekend.

In een andere richting vergunt de vondst van Romeinsche voorwerpen ons ook, o.a. in de Hatertsche heide en in de buurt van Groesbeek, de aanwezigheid van eenige Romeinsche nederzetting te constateeren.

Veel belangrijker moet echter de omgeving van Mook zijn geweest. Hier hebben blijkbaar op de heuvels bij den Plasmolen, o.a. den Kloosterberg en den Jansberg, Romeinsche bouwwerken gelegen, gelijk het puin, nog ter plaatse aanwezig, beneven een aantal daar gevonden voorwerpen, getuigen. Ook bij den Plasmolen zelf is zulk puin in menigte gevonden. Romeinsche graven, waarschijnlijk met deze nederzetting in verband te brengen, zijn beneden aan de Maas, zoowel in het z.g. Broekland, als daar,

waar de spoorbrug thans de rivier overspant, gevonden. Vele voorwerpen, van deze vindplaatsen bekend, noemen ons weer in hoofdzaak de 2^e eeuw na Chr. als den tijd van deze, zeker niet onbelangrijke, vestiging.

Van nog grooter beteekenis was ongetwijfeld Cuyck, aan de overzijde der rivier. Hier heeft men reeds voor jaren, evenwijdig met de Maas, een gedeelte van een Romeinschen weg blootgelegd en aan dien weg, westelijk langs den tegenwoordigen straatweg, strekte zich een uitgebreid Romeinsch grafveld uit, waaruit in groote massa voorwerpen, speciaal aardewerk, zijn bewaard. Dit Romeinsche aardewerk dateert uit den tijd, een eind na het midden van de 1^e eeuw en verder uit de geheele 2^e eeuw tot zeker een heel eind in de 3^e. In de vroege graven komen ook inheemsche urnen van het, ons bekende, Hallstatttype voor. Al zijn we hier dus vrijwel uitsluitend op die grafvondsten aangewezen, toch kunnen we zeker zeggen, dat hier een zeer belangrijke nederzetting moet hebben gelegen. Ook in lateren tijd heeft hier waarschijnlijk nog een Romeinsche nederzetting bestaan; althans in het bed van de Maas, achter de oude kerk, vindt men bij laag water, naast een aantal late scherven enz., tal van muntjes van 4e eeusche keizers. Op het kerkhof zelf zou verder Romeinsch bouwpuin zijn gevonden.

Sporen van Romeinse bewoning in Mook

Op het terrein van de toekomstige Maasstaete zijn sporen gevonden van Romeinse bewoning. Mensen die het weten kunnen hebben ons dit bevestigd, nadat één van onze amateur-archeologen op 21 mei zogenoemde 'brandsporen' ontdekt had, ongeveer een halve meter onder het maaiveld van het bouwterrein.

Vanaf begin 1997 hebben leden van onze heemkundekring en enkele amateur-archeologen de sloopwerkzaamheden rond het voormalige klooster op de voet gevolgd. Afgezien van enkele fundamenten en gewelven uit de laatste honderd jaar werden tot dusverre geen noemenswaardige historische ontdekkingen gedaan. Incidenteel kwamen er wat muntjes uit de Romeinse tijd te voorschijn. Meer munten en ook musketkogeltjes werden gevonden uit de jongere geschiedenis, met name de achttiende eeuw.

Toen de aannemer in april begon met het grondverzet groeide de hoop op mogelijk interessant materiaal uit het verleden. De bodem gaf ook scherven van potten, urnen en wrijfschalen prijs, die afkomstig zijn uit de periode tussen 75 en 300 na Christus.

Naarmate het terrein dieper werd afgeschoven kwam meer te voorschijn, maar nog steeds was er geen sprake van echt wereldschokkende vondsten.

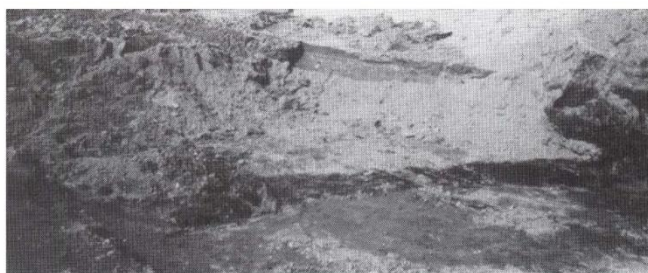
Kort na Pinksteren, op 21 mei, deed Joy de Jong uit Molenhoek de vondst van zijn leven. Op het afgeschoven niveau ontdekte hij de verkoolde resten van vroegere uitgebrande bebouwing op dit terrein, een tiental meters van het fietspad langs de Rijksweg verwijderd. Samen met Harrie Verscharen uit

Middelaar hebben we op dezelfde avond overleg gepleegd over wat ons te doen stond.

De volgende ochtend werd de gemeente op de hoogte gebracht en ook het ROB, het Rijksinstituut voor Oudheidkundig Bodemonderzoek. We hebben het ROB verzocht om met de meeste spoed te willen onderzoeken of het vermoeden op vroegere bewoning door Romeinen tot de realiteit zou kunnen behoren. Het ROB had op korte termijn geen mensen beschikbaar en schakelde de AWN in, de Archeologische Werkgemeenschap Nederland afdeling Nijmegen.

Op zaterdag 24 mei heeft de archeoloog Harrie van Enckevort de vindplaats onderzocht en een nader onderzoek nuttig geoordeeld. Op woensdag 28 mei hebben zes mensen van de AWN, samen met amateur-archeoloog Henri Artz uit Molenhoek en schrijver dezes, het terrein 'afgeschaafd', sleuven gegraven en opnieuw scherven van Romeins aardewerk gevonden. De vindplaats is daarna zorgvuldig ingemeten en in kaart gebracht. Om half zes werden de werkzaamheden beëindigd.

Volgens Wim Tuijn, voorzitter van de AWN Nijmegen is het een duidelijke zaak dat op deze lokatie in de Romeinse tijd houten huizen hebben gestaan. De verkoolde resten van de fundering en ook de scherven uit 75 na Christus wijzen zeker in die richting. Alle opgedane informatie wordt doorgespeeld naar de ROB. De bevindingen worden ook vastgelegd in het jaarverslag van de AWN. Voor de gemeente Mook is het natuurlijk prachtig dat ontdekt en aangetoond werd dat hier een Romeinse nederzetting is geweest. Met die wetenschap kan weer wat gedaan worden, dachten wij!

Vooraan op deze foto is duidelijk van links naar rechts het zwarte spoor te zien dat duidt op vroegere Romeinse bebouwing. Hier werden ook veel scherven gevonden.

Medewerkers van de AWN en De Grenssteen zijn hier de gevonden lokatie aan het uitvlakken en inmeten.

Een Romeinse brand in Mook

Wim Tuijn

Eind mei ontdekte J. de Jong dat bij het afgraven van het terrein van het Schippersinternaat te Mook, nu Maasstaete geheten, een uitgestrekte brandlaag was aangesneden. In een greppel-achtige verdieping vond hij een concentratie van grote stukken Romeinse keramiek. Via H. Verscharen werd de provinciaal archeoloog op de hoogte gesteld, waarna mij gevraagd werd actie te ondernemen. Door de bereidwillige houding van de heer Smulders, uitvoerder van het bouwbedrijf Berghege uit Oss, kregen wij ruimschoots de tijd de plek te onderzoeken en in te meten.

Keramiek en munten

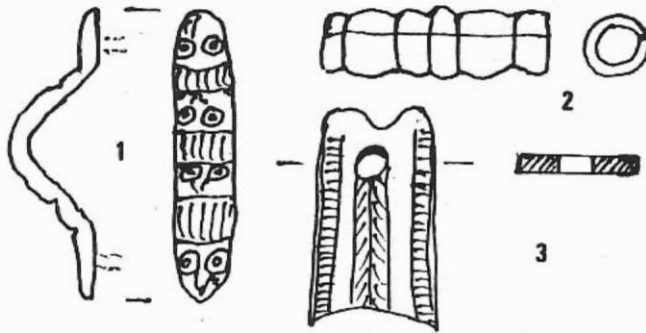
Het zichtbare deel van de brandlaag besloeg een oppervlak van ongeveer 7 x 14 m² en was 30 cm. dik. De laag rustte op een harde pleistocene ondergrond vol zand en grind. Er werd besloten de laag niet verder op te graven omdat er toch een paar meter schoon zand opgebracht zou worden. Behalve een strook van 1 meter breed waarin een rioolbuis was gepland. Met hulp van een paar leden van Heemkundekring "de Grenssteen" werd op woensdag 28 mei de strook opgegraven. Naast zwakke sporen van greppels en palen verzamelden we een hoeveelheid keramiek, waaronder: terra sigillata, oranje geverfde waar, pijpvaard kruik, ruwwandig Nijmeegs-Holdeurns, kookpot met horizontale rand (met op de rand teerresten!) type Stuart 210, wrijfschaalranden type Stuart 149 en Gose 456, dolium, amfoor, spijkers en houtskool. De keramiek uit de eerder genoemde greppel vertoonde eenzelfde "stijl": pijpvaard kruiken type Stuart 108 en 109A, grijze kookpot Stuart 201B, wrijfschaal Stuart 149 en 149A, kurkum type Tongeren 49 en 53. Datering van het geheel: laatste kwart van de 1e/begin 2e eeuw. Twee van de 7 munten die elders in de bouwput zijn gevonden zijn ook Flavisch, laatste kwart van de 1e eeuw. Later bij het graven van de rioolsleuf hebben we vastgesteld dat de brandlaag met veel houtskool zich nog 14 m. verder voortzette; een totale lengte dus van 28 m.. Conclusie: er moet in het laatste kwart van de 1e eeuw in een Romeinse houtbouw in Mook, aan de oever van de Maas, een fikse brand hebben gewoed. Sporen van herbouw hebben we overigens niet gevonden.

Quinarius

Op het bouwterrein het Maasveld aan de overzijde van de Rijksweg vonden we na lang speuren in de zand- en grindmassa van bouwputten en rioolsleuven ook tekenen van vroegere bewoning. De spaarzame aardewerkfragmenten werden fraai gesteund door detectorvondsten:

- a) een besmeten stukje ijzertijd-aardewerk en een Keltische quinarius, een klein zilveren muntje met een afbeelding van een paard erop, uit de 1e eeuw voor Chr.;
- b) een wandfragment Ubbergse waar (datering: ± 700) en een bronzen gelijkarmige fibula met slangen-kopjes (afb. 1), datering: 7e - 9e eeuws.

Ook werden enkele fragmenten laat-middeleeuwse keramiek aangetroffen en twee onduidelijke bronsjes (afb. 2 en 3), plus twee 4e eeuwse muntjes waaronder een follis van Maximianus Herculus. Men kan zich afvragen of hier een kans gemist is voor groot onderzoek; bijtijds aangemeld bij de provinciaal archeoloog was het terrein tenminste wel.

Bronsjes van het Maasveld te Mook. 1 : 1

Literatuur

Vanvinckenroye, W., 1991: Gallo-Romeins aardewerk van Tongeren.

Goudswaard 2000

Goudswaard refereert in zijn rapport aan drie verslagen van Pleyte en geeft hier een zeer beknopte samenvatting van.

De verslagen van Pleyte uit 1880 en 1888 zouden in het archief van RCE moeten liggen, maar zijn nog steeds spoorloos. Ook het archief van het RMO, UB-RU-Leiden en de KNAW kennen deze verslagen niet.

We moeten het doen met de zeer korte samenvatting.

Pleyte, W., 1880: *RMO Verslagen* 3, Leiden, 60–1.

Pleyte, W., 1881: *Verslag over veldbezoek bij de aanleg van de spoorbrug te Mook*, Leiden (archive of letters, RMO).

Pleyte, W., 1888: *RMO Verslagen* 11, Leiden, 60–4.

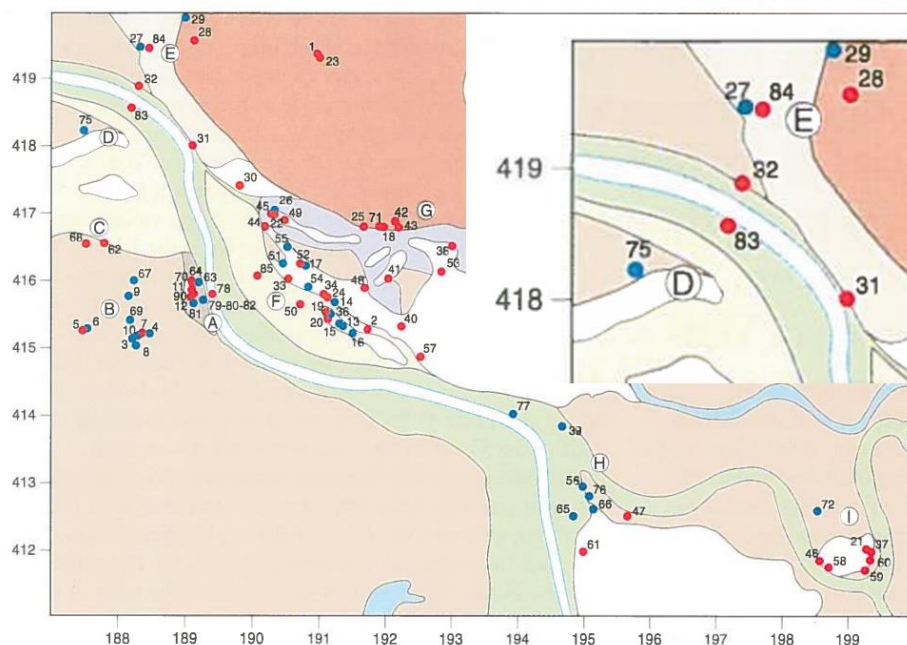

Plate 7, Report Goudswaard 2000.

177 During the building of the railway bridge over the Meuse a 'row of heavy oak piles' was seen near Mook in 1881 (Pleyte 1881). This observation was combined with the find of a 'Roman road' at Katwijk in 1861 (Hermans 1865, 19). The assumed bridge between Katwijk and Mook is based on these two observations.

286 This view is supported by two observations. As a result of a report from 1862, a Roman road surface 30 to 40 cm thick and 5.50 m wide near the former ferry between Katwijk and Mook was described (Hermans 1865, 19). Several years later, in 1881, a 'row of heavy oak posts' was observed on 29 May by Pleyte during the building of the railway bridge (Pleyte 1880, 60–1; 1881; 1888, 60–4). Both observations were combined by Pleyte into 'a road to' and 'a bridge over' the Meuse respectively. Pleyte's report does not reveal which of the two structures he observed. It does not seem logical to assume a bridge at this unprotected spot. Moreover, from Cuijk a depression would have to be crossed to Katwijk which was exposed to the whims of the river. A side-scan sonar recording of the river bed at this location in 1990 did not reveal any remains of piles. Possibly there was a landing quay or a ford here in the Middle Roman Period. In the surroundings of Katwijk and Linden remains were found of Middle Roman and Early Medieval burials (plate 7, Area D, no. 75).

Waarnemingen na 2000

Cropmarks in de uiterwaarde

Tijdens toevallige passages langs de Maasoever bij Katwijk werden een paar nieuwsgierig makende waarnemingen gedaan. In de uiterwaarde aan de linkeroever werden een viertal zogenaamde cropmarks op het grasland zichtbaar.

Cropmarks in het grasland in de uiterwaarde bij Katwijk, linkeroever, stroomopwaarts van de spoorbrug.

Het patroon bleek ook blijkens de GPS metingen (zie de tabel) zeer regelmatig en zijn waarschijnlijk funderingsresten van de een van de Baileybruggen die in het kader van Operatie Market Garden werden gelegd.

RD-X	RD-Y
m	m
188414	418425
188417.5	418423
188426	418443
188429	418441

GPS meetpunten van de posities van de cropmarks.

De Baileybruggen, deels in aanbouw (Historie Molenhoek).

In de uiterwaarde aan de Mookse (rechter) zijde van de rivier zijn de funderingstorens te zien die aan de Katwijkse (linker) zijde waarschijnlijk de cropmarks veroorzaakt heeft.

Natuursteen blokken

Het bewerkte natuurstenen blok

Onder de fietsbrug, aan de rechterzijde, circa 5 meter stroomafwaarts vanaf de middenas van de fietsbrug werd een groot (80 x 80 cm²) bewerkte natuurstenen blok (waarschijnlijk basalt) waargenomen. Naast een opvallende rechthoekige verdieping (40 x 40 cm²) in het oppervlak was ook nog een dook-gat compleet met ijzeren klamp en loden opvulling aanwezig. Deze steen zou, wat betreft de gebruikte technologie, een onderdeel van een Romeinse brug kunnen zijn. Deze technologie werd echter nog tot laat in de negentiende eeuw bij bruggenbouw gebruikt. De steen zou dus een onderdeel van de negentiende spoorbrug tussen Katwijk en Mook kunnen zijn, die in de Tweede Wereldoorlog tweemaal is opgeblazen.

Het bewerkte natuurstenen blok.

Het ruw bewerkte natuurstenen blok

Op de linkeroever, circa 100 meter ten zuiden van de spoorbrug ligt een ruw bewerkte natuurstenen blok van circa 70 x 60 x 40 cm³ op de huidige bekleding van het oevertalud. Deze steen is vermoedelijk uit het nabijgelegen weiland verwijderd en op deze plaats gedeponeerd.

Het ruw bewerkte natuurstenen blok en de globale oriëntatie in het landschap.

Bijlage 5 De beschrijving van onderzoeksmethoden en technieken.

- Aansturen van de duikers

Duikers werden aan een seinlijn door de seinmeester aangestuurd vanaf de oever met behulp van een lijnsignalen of doken in buddy verband met twee- of drietalen. Als een object dat nader onderzocht moet worden waargenomen wordt, wordt een gidslijn naar het object uitgezet.

- Zelfstandig cirkelen

Door het uiteinde van een meetlint in de bodem vast te leggen en met de rol op gepaste afstanden met een strakgespannen lint over de bodem heen en weer te cirkelen, kan zeer efficiënt een groot oppervlak verkend worden. Nadeel van de techniek is het voortdurend blijven steken van het lint achter objecten op de bodem.

- Opmeten van posities, afmetingen & oriëntaties

Metingen onderwater werden uitgevoerd met een oprolbaar meetlint. De oriëntatie werd bepaald met behulp van een onderwater kompas.

Metingen van de coördinaten van de referentiepunten voor bepaling van de locatie van het object werden eerst ruw bepaald met de Smartphone en later nauwkeurig met RTK-GPS.

- Vastleggen van metingen

Metingen en waarnemingen werden vastgelegd door de duiker zelf op een onderwater schrijfleitje of door de seinmeester via de draadloze communicatie.

Om het object bij de vervolgduiken snel terug te kunnen vinden wordt een vaste lijn van het object naar de oever gelegd.

- Veiligheid

De verantwoordelijkheid voor de veiligheid van alle deelnemende duikers ligt, zoals tijdens de briefing duidelijk werd aangegeven, bij de duikers zelf. Van hen wordt gedrag verwacht dat hun veiligheid niet in gevaar brengt. Uiteraard neemt de stichting ook organisatorische maatregelen om aan de veiligheid van de deelnemers bij te dragen:

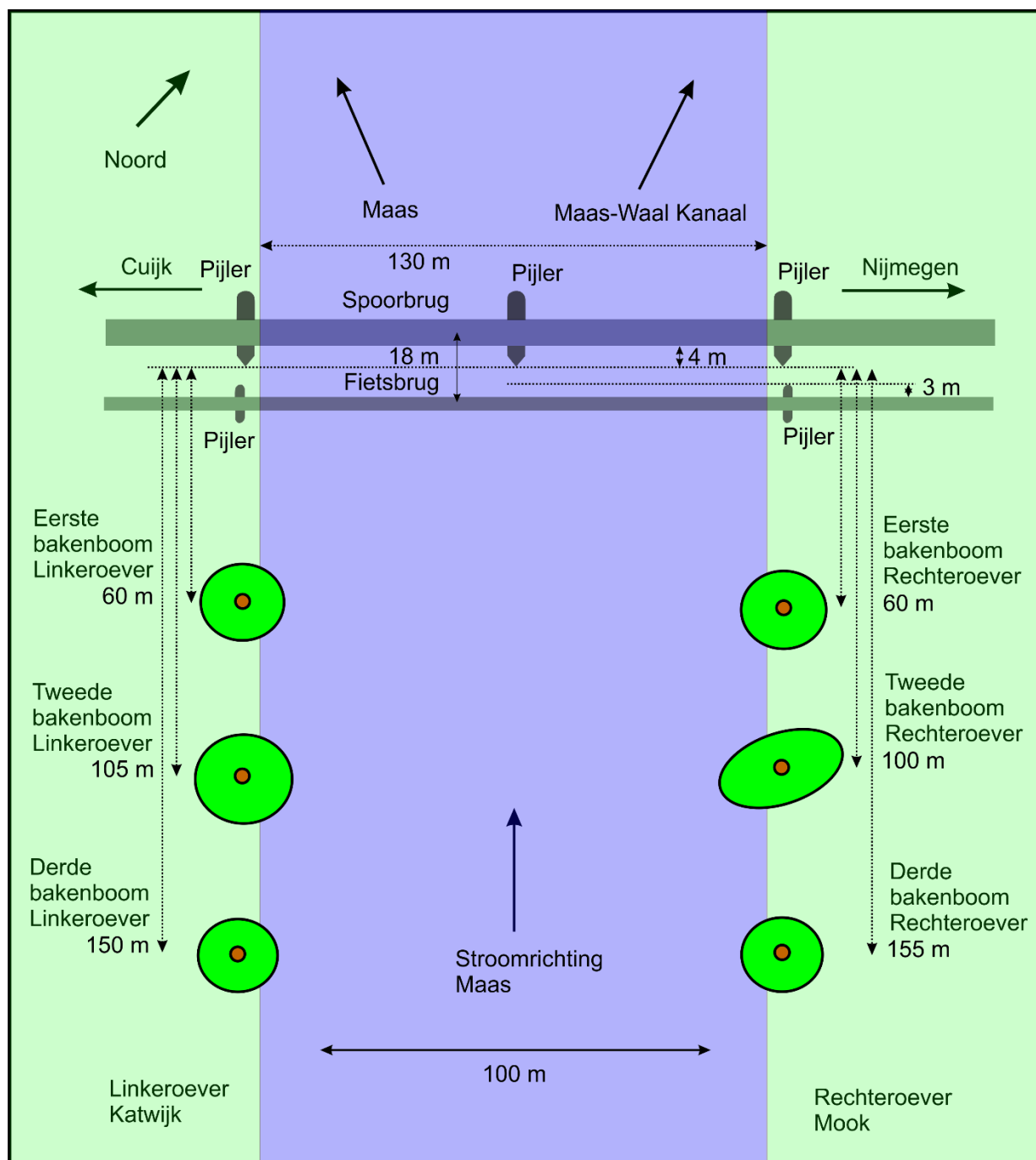
- Voorafgaand aan het duiken werden tijdens een uitgebreide briefing (check-de-stek) de kenmerken van het onderzoeksgebied beschreven.
- Duiken werden slechts uitgevoerd in het buddy-systeem of doormiddel van lijnduiken met een lijnverbinding met een seinmeester op de oever.
- Als hulpmiddel voor de oriëntatie van duikers werd een gidslijn gespannen tussen het onderzoeksgebied en de oever.
- De duiken werden volgens de regels der kunst op een duikformulier bijgehouden door de duikleider van dienst.
- Op een afstand van 15 m ten oosten het onderzoeksgebied, richting vaargeul, werd een boei met duikbord (blauwwitte duikvlag) geplaatst. In overleg met Rijkswaterstaat werd een verdere signalering niet noodzakelijk geacht. Ook aan de oever werd een bord met duikvlag bevestigd. De actie werd aangemeld bij RWS en werd gemeld bij de "Berichten aan de Scheepvaart".
- Als medische noodvoorziening waren een EHBDO-koffer en zuurstofkoffer aanwezig.
- De Maasoever vanaf waar gedoken werd heeft een redelijke toegankelijkheid voor hulpdiensten. Bovendien waren auto's permanent beschikbaar voor het vervoer van mogelijke slachtoffers naar een spoedeisende-hulpafdeling.

- In de map van het duikformulier is een lijst opgenomen waarin de noodnummers van het Duik-Medisch-Centrum (Den Helder) staan.

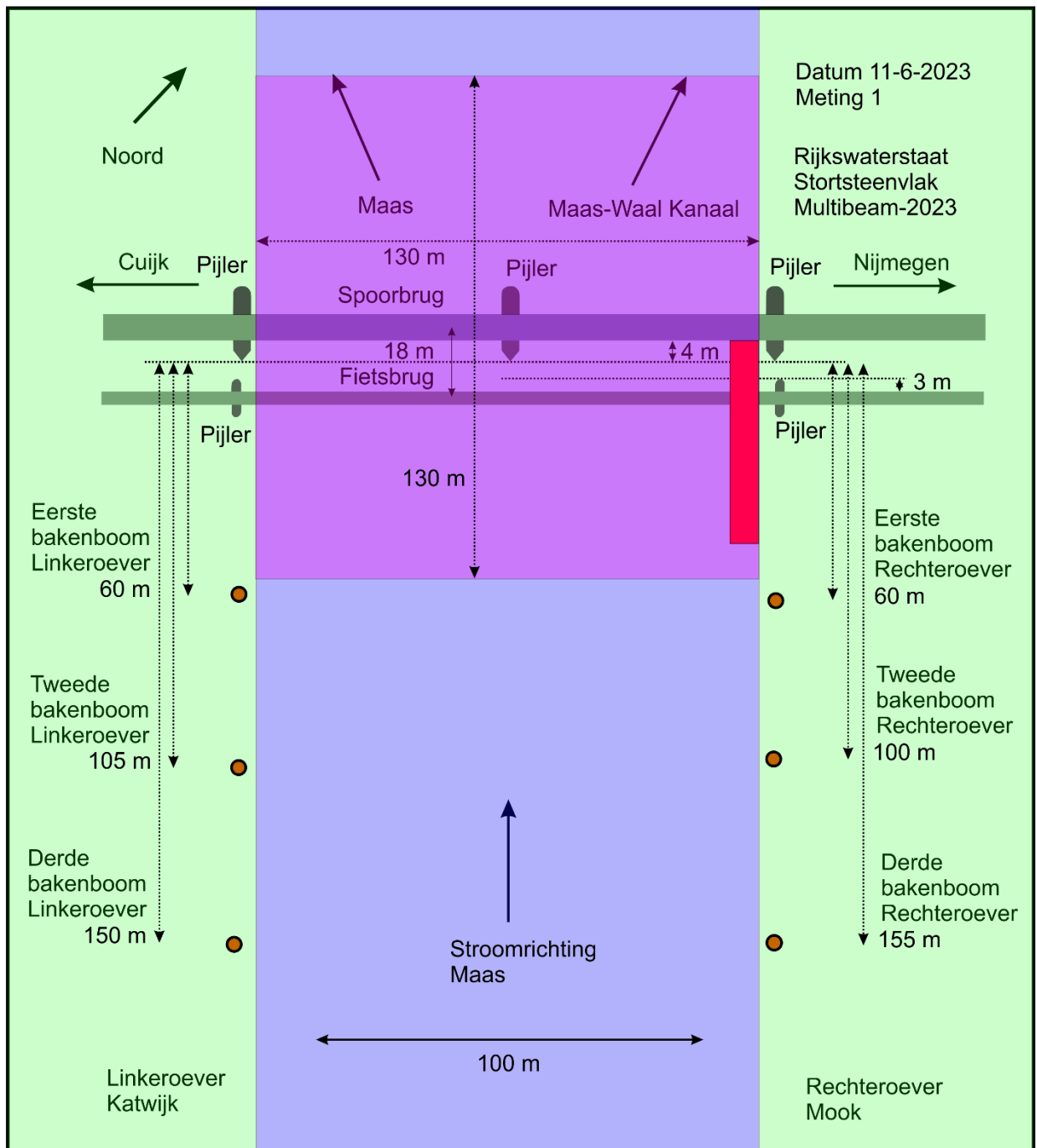
Bijlage 6 De duikgegevens.

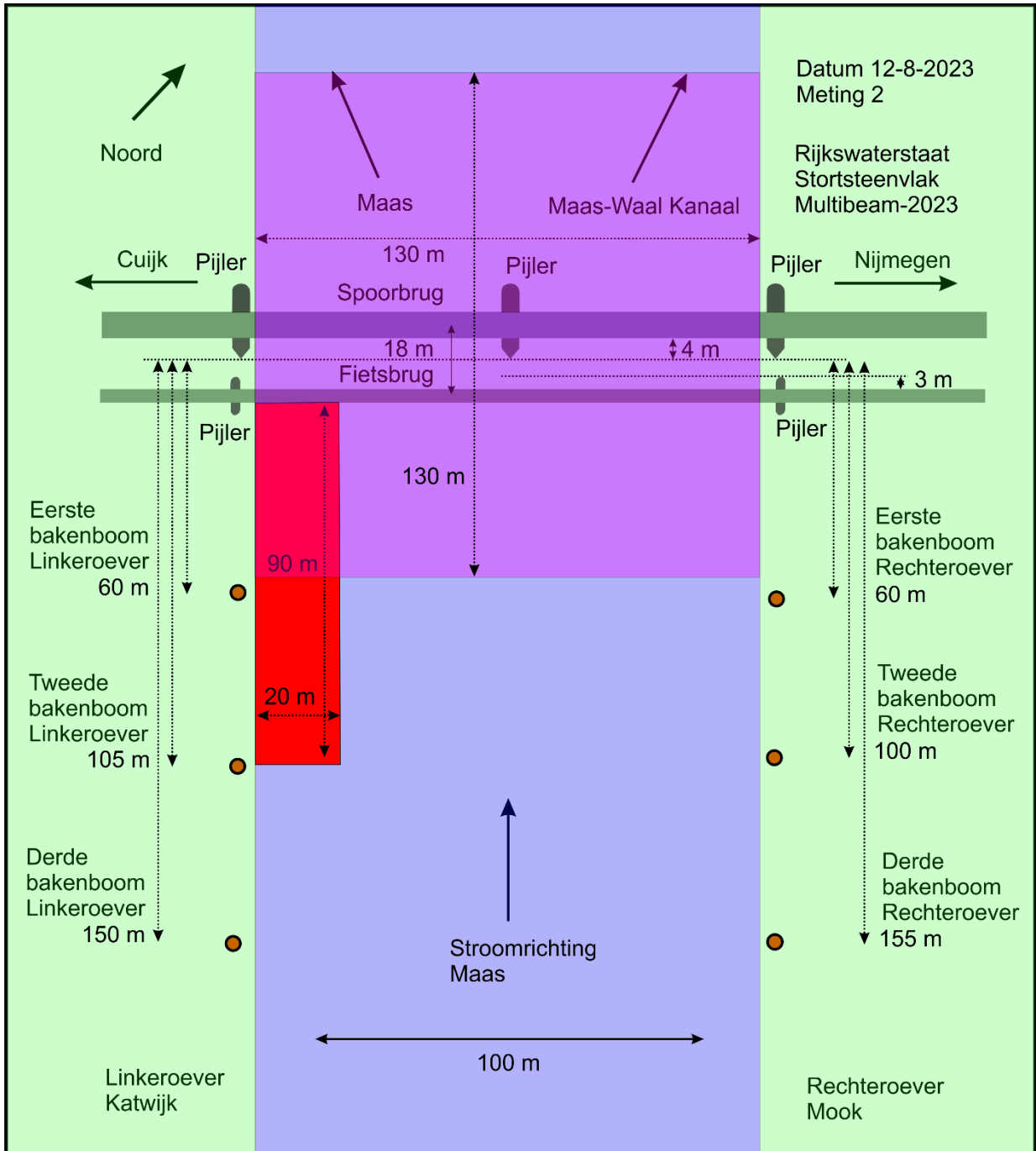
Duikdag	Datum	Duikers	Snorkelaars	Seinmeesters	Duiktijd minuten	Duikdiepte meters
1	11/06/2023	Geert van der Velden		Joost van den Besselaar	80	7
			Joost van den Besselaar		30	
2	12/08/2023	Andre Frenz		Wilco van Lanen	60	6
		Rik Joziasse		Noud Cornelissen	60	6
3	03/09/2023	Martien Verrijt		Joost van den Besselaar	60	6
		Wilco van Lanen		Joost van den Besselaar	60	6
			Joep van Kempen		40	
4	24/09/2023	Martien Verrijt		Joost van den Besselaar	75	6
		Rik Joziasse		Joost van den Besselaar	75	6
5	08/10/2023		Joost van den Besselaar		30	
		Wilco van Lanen		Joost van den Besselaar	60	6
Totaal					630	

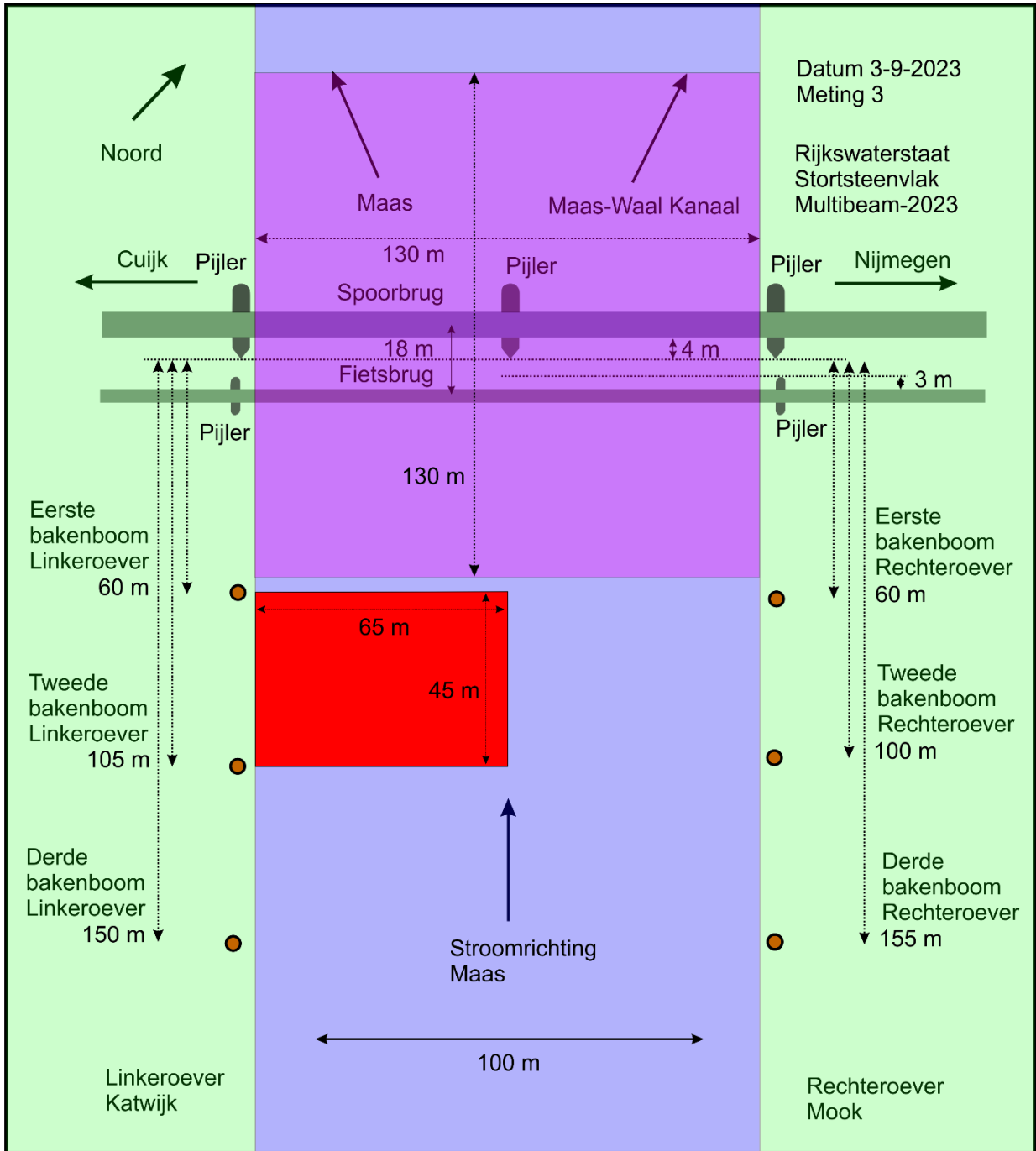
Bijlage 7 De schematische weergave van de onderzichte gebieden.

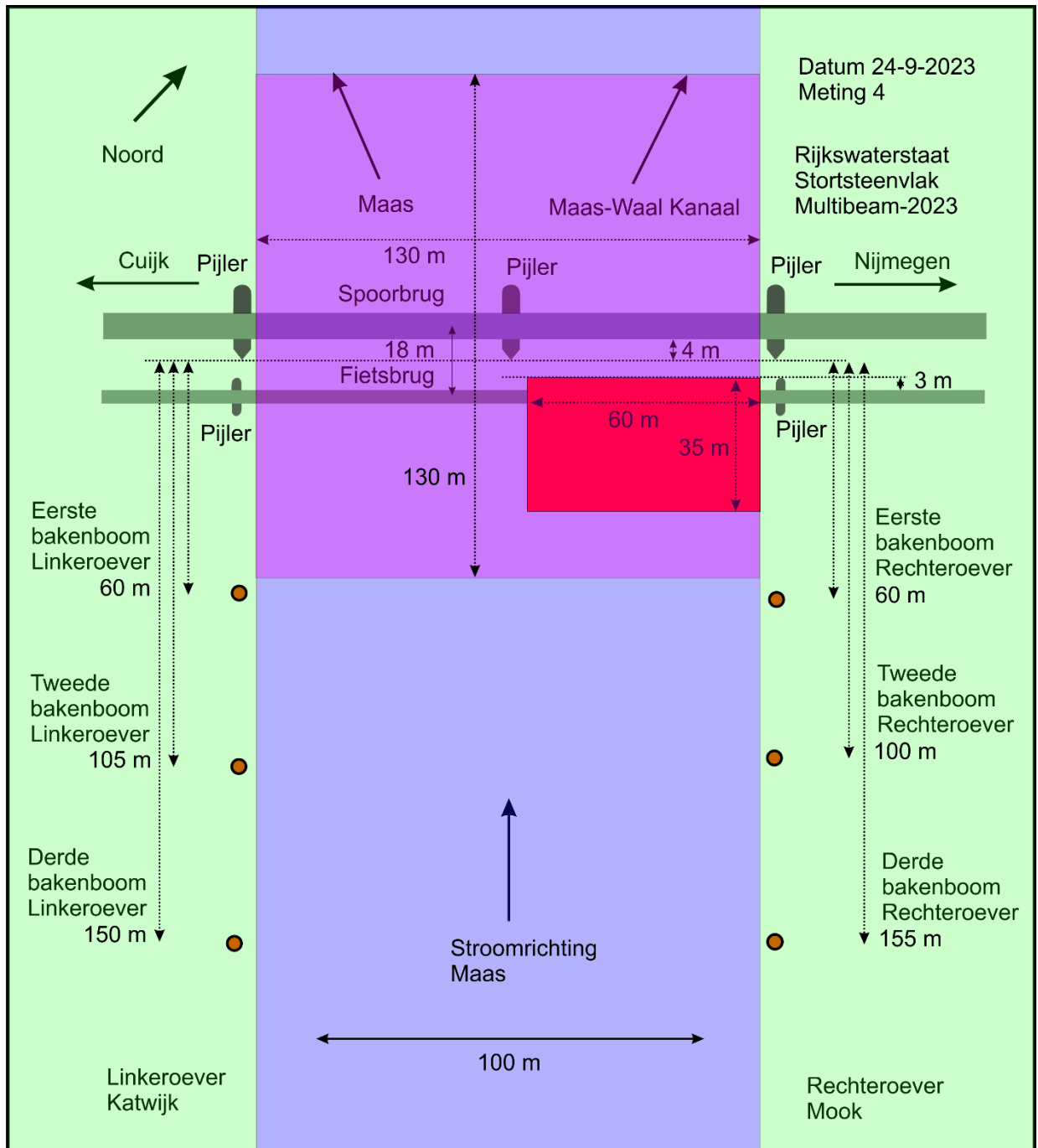

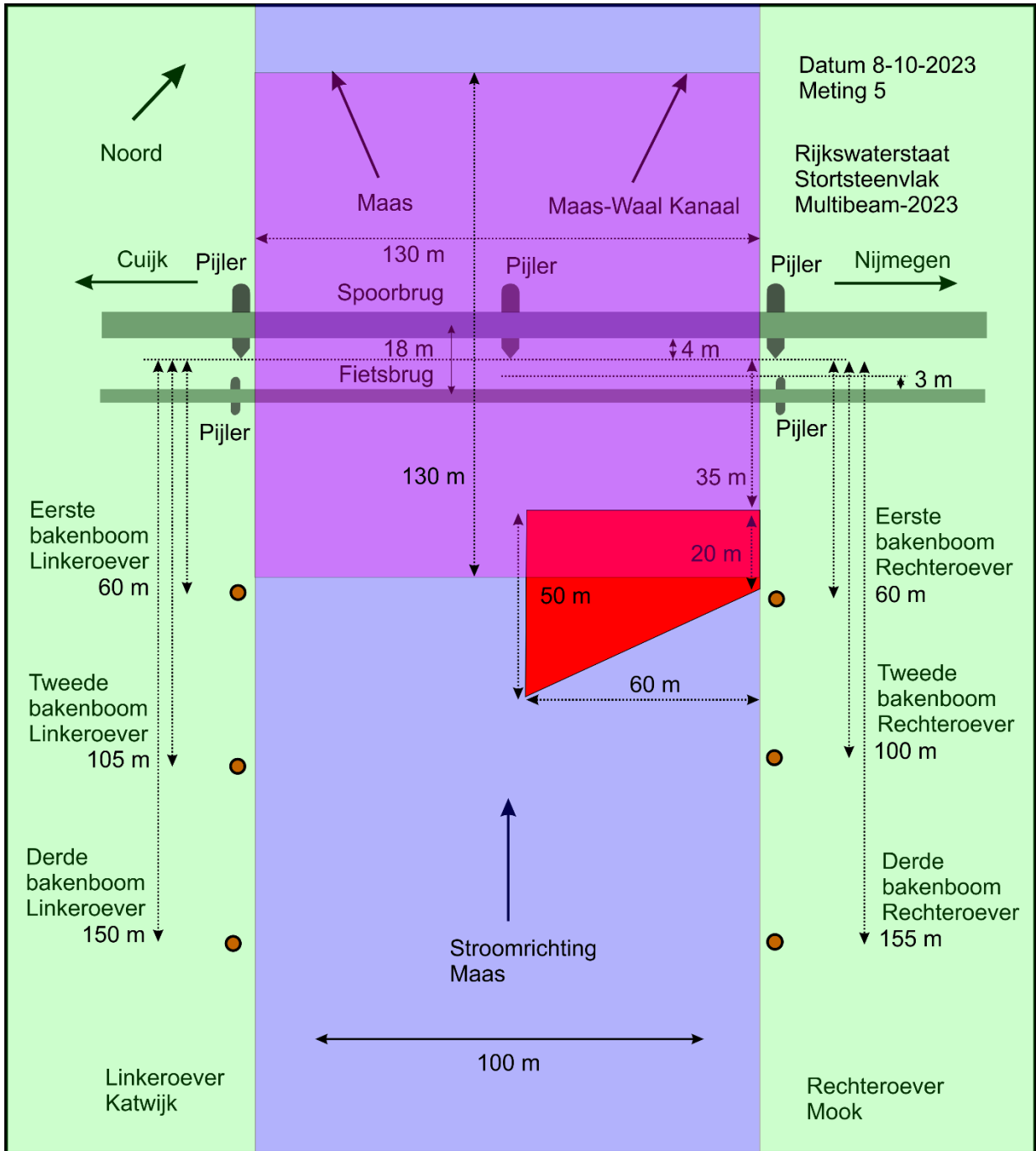

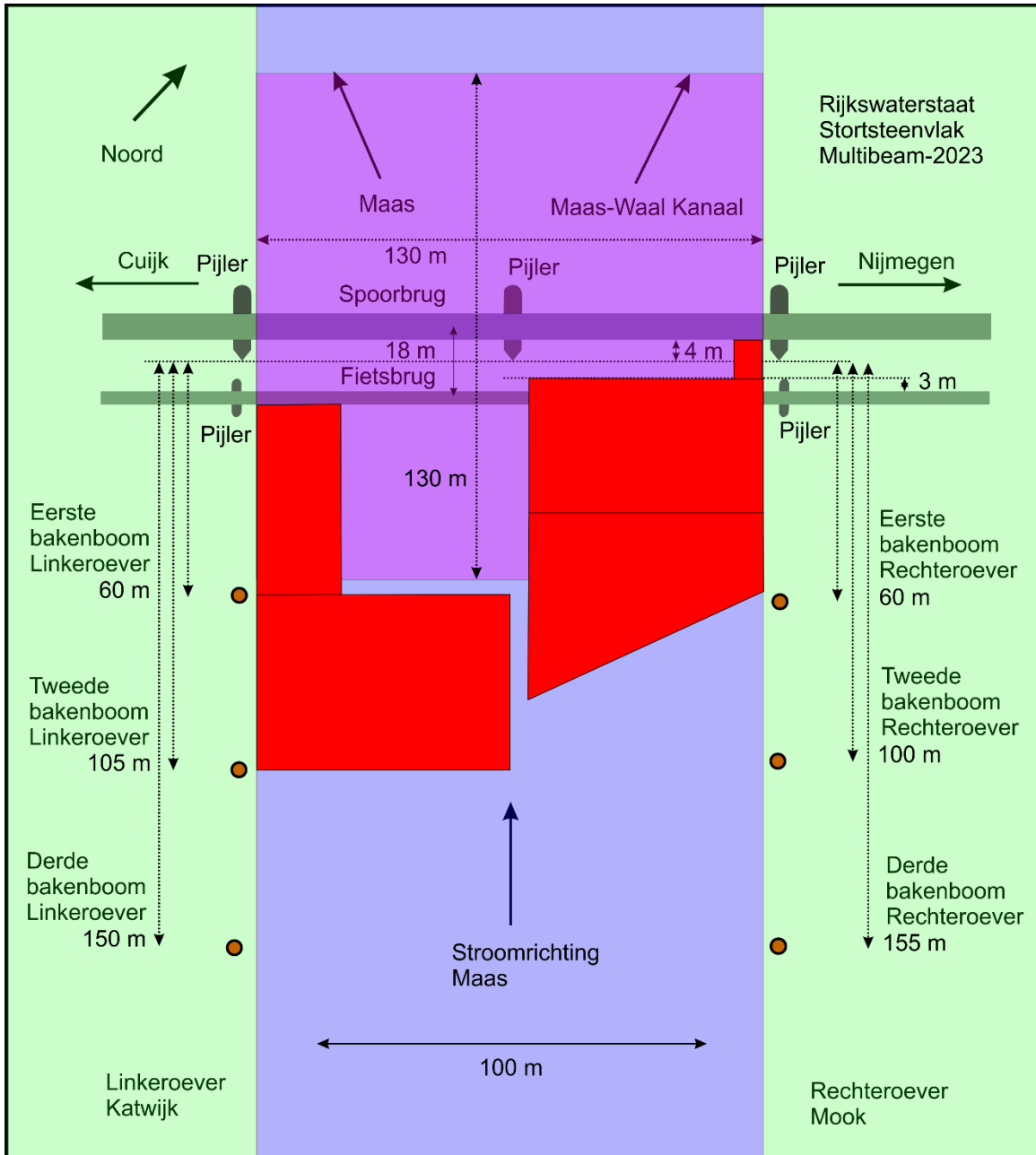

Bijlage 8 Duikrapporten

Locatie:	Maas Katwijk, Romeinse oversteek
Duikleider:	Joost van den Besselaar
Volgnummer:	1
Datum:	Zaterdag 11 juli 2023

Dagrapport

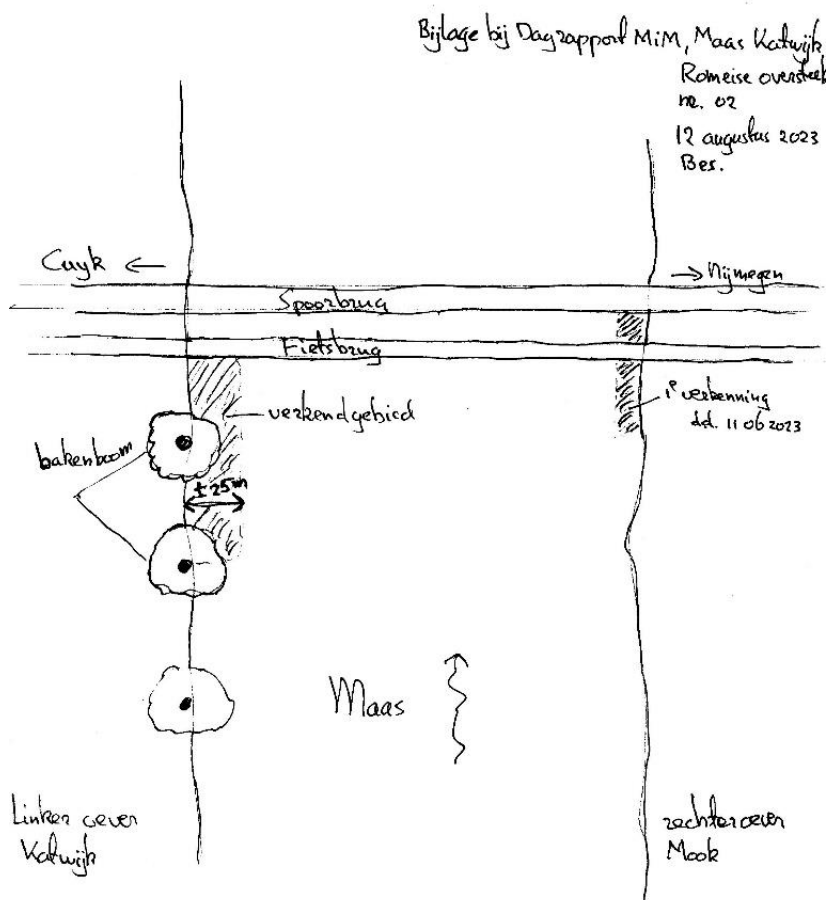
Aanwezig: Geert van der Velden, Martien Verrijt, Joost van den Besselaar.

Algemene aard van de werkzaamheden:

In het kader van het 13 Provinciën project 2023 (RCE nautisch) verkenning van de mogelijke oversteek plaats van de Romeinse weg Cuijk-Nijmegen over de Maas bij Katwijk-Mook. Verkend werd vanaf de linkeroever van de fietsbrug (F73) tot de 2^e bakenboom stroomopwaarts van de fietsbrug (zie tekening onder).

Doel is uitsluiten dat op het oevertalud mogelijk resten aanwezig zijn die door de stortstenen laag en zinkmatten heen steken. Verkend is globaal tot 25 meter uit de windwaterlijn, daar waar de ongeveer de stortstenen laag (althans zichtbaar) eindigt en de oorspronkelijke zandbodem van de Maas begint. Niets aangetroffen wat duidt op iets Romeins.

Volgende actie: verkenning van midden gedeelte van de Maas middels de raaienlijn vanaf beide oevers.

Locatie:	Maas Katwijk, Romeinse oversteek
Duikleider:	Joost van den Besselaar
Volgnummer:	02A
Datum:	Zaterdag 12 augustus 2023

Dagrapport

Aanwezigen: Andre Frentz, Wilco van Lanen, Noud Cornelissen, Rik Joziasse,
Joost van den Besselaar.

Gasten: Leden van de afdeling Nijmegen AWN.

Algemene aard van de werkzaamheden:

In het kader van het 13 Provinciën project 2023 (RCE nautisch) verkenning van de mogelijke oversteek plaats van de Romeinse weg Cuijk-Nijmegen over de Maas bij Katwijk-Mook. Verkend werd vanaf de linkeroever van de fietsbrug (F73) tot de 2^e bakenboom stroomopwaarts van de fietsbrug (zie tekening onder).

Doel is uitsluiten dat op het oevertalud mogelijk resten aanwezig zijn die door de stortstenen laag en zinkmatten heen steken. Verkend is globaal tot 25 meter uit de windwaterlijn, daar waar de ongeveer de stortstenen laag (althans zichtbaar) eindigt en de oorspronkelijke zandbodem van de Maas begint. Niets aangetroffen wat duidt op iets Romeins.

Volgende actie: verkenning van midden gedeelte van de Maas middels de raaienlijn vanaf beide oevers.

Duik omstandigheden:

Gedoken aan een seinlijn in verband met de veiligheid (drukke scheepvaart). Uit het stortstenen bed steken veelvuldig delen van rijsmatten en ander hout (van bomen). Zicht was zeer beperkt.

Duikers: Rik Joziasse en André Frentzen

Seinmeesters Joost van den Besselaar en Wilco van Lanen

Duiktijd 60 minuten, maximale diepte 6 meter.

Geen stroming.

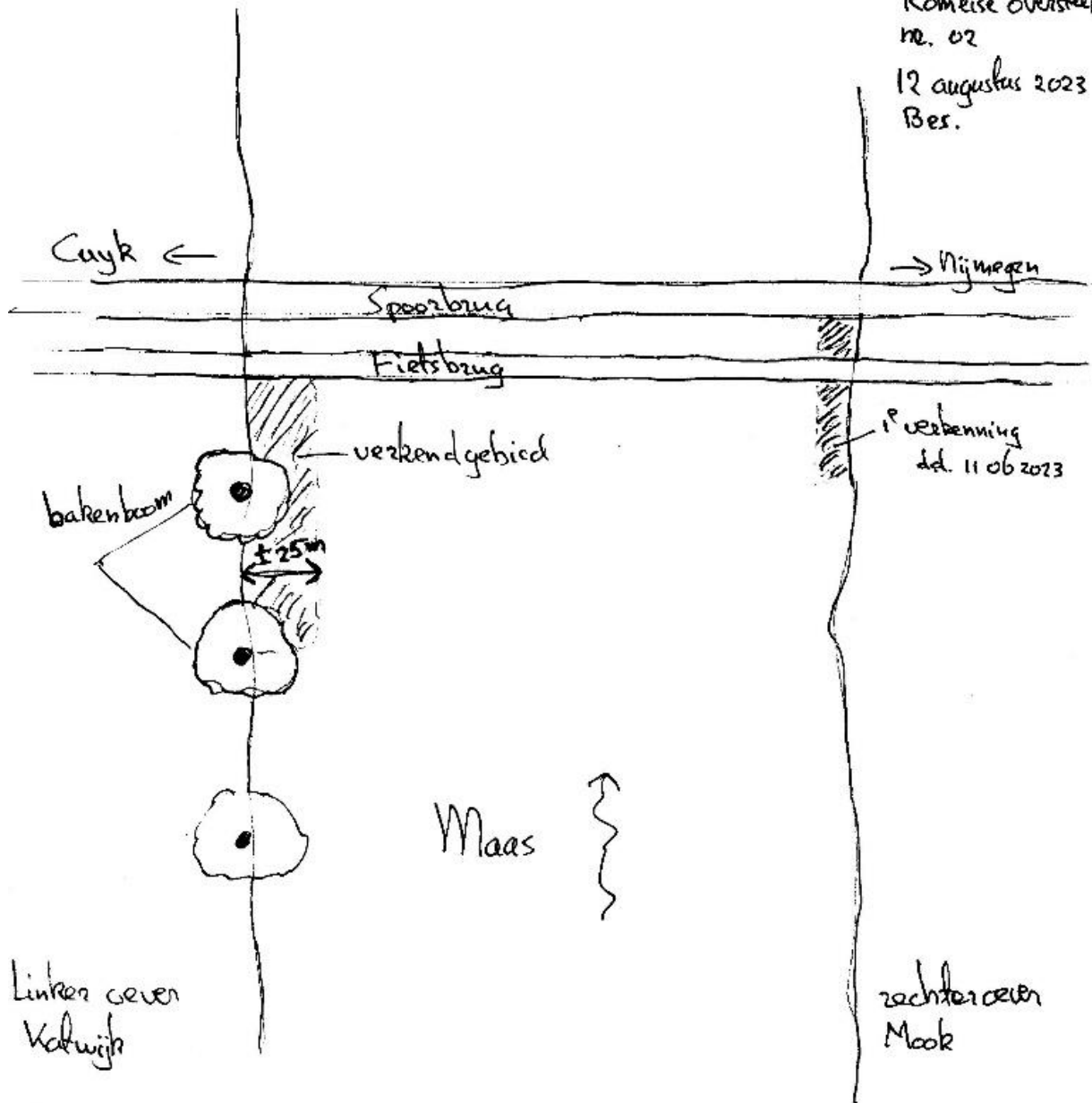
Organisatorische omstandigheden:

Ontheffingsaanvraag RWS nautische dienst voor duiken in het vaarwater, toestemming gemeente land van Cuijk, betredingsontheffing van de rentmeester van RWS Oost Nederland, team Uiterwaardenbeheer via Omgevingsmanager RWS Oost Nederland Onderhoud Uiterwaarden Maas (Petra Raemaekers) en toestemming gebruiker uiterwaard. En het gras moest nog gemaaid worden door de aannemer Maaskracht (Leendert Verhoeven).

AWN leden Nijmegen en omstreken op bezoek die op de aangrenzende percelen de Romeinse weg van Cuijk naar Nijmegen aan het detecteren waren met prikstokken en bodemradar (Peter Seinen).

Bijlage bij Dagrapport MIM, Maas Katwijk
Romeise oversteek
nr. 02
12 augustus 2023
Bes.

Locatie:	Maas Katwijk, Romeinse oversteek
Werkgebied:	
Duikleider:	J. van den Besselaar
Volgnummer:	02B
Datum:	Zaterdag 12 augustus 2023

Verslag duiker

Naam: Andre Frentz

Taak: Duiken aan lijn van Wilco van Lanen zoeken naar sporen van Romeinse oversteek,

Metingen	Nee
Tekening (zie achterzijde)	Foto's
Vondstenformulier	Nee
Geborgen	Nee

Vondsten	Nee
In situ achtergelaten	Nee
Onder water verplaatst	Nee

Zicht beperkt tot 10 tot 20 cm

Bijzonderheden: geen

Slecht zicht.

Boomstam met punt gevonden op 4.5 m doorsnede van ronde vorm met bast er nog aan.

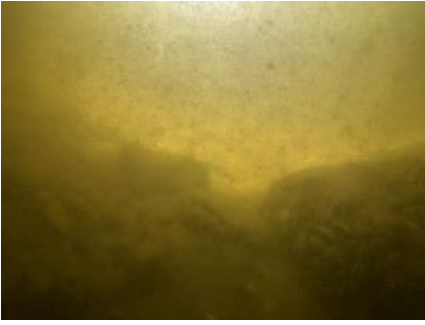
Doorsnede 20 cm.

Laten liggen aan eind van lijn ongeveer op omkeerpunt van de duik.

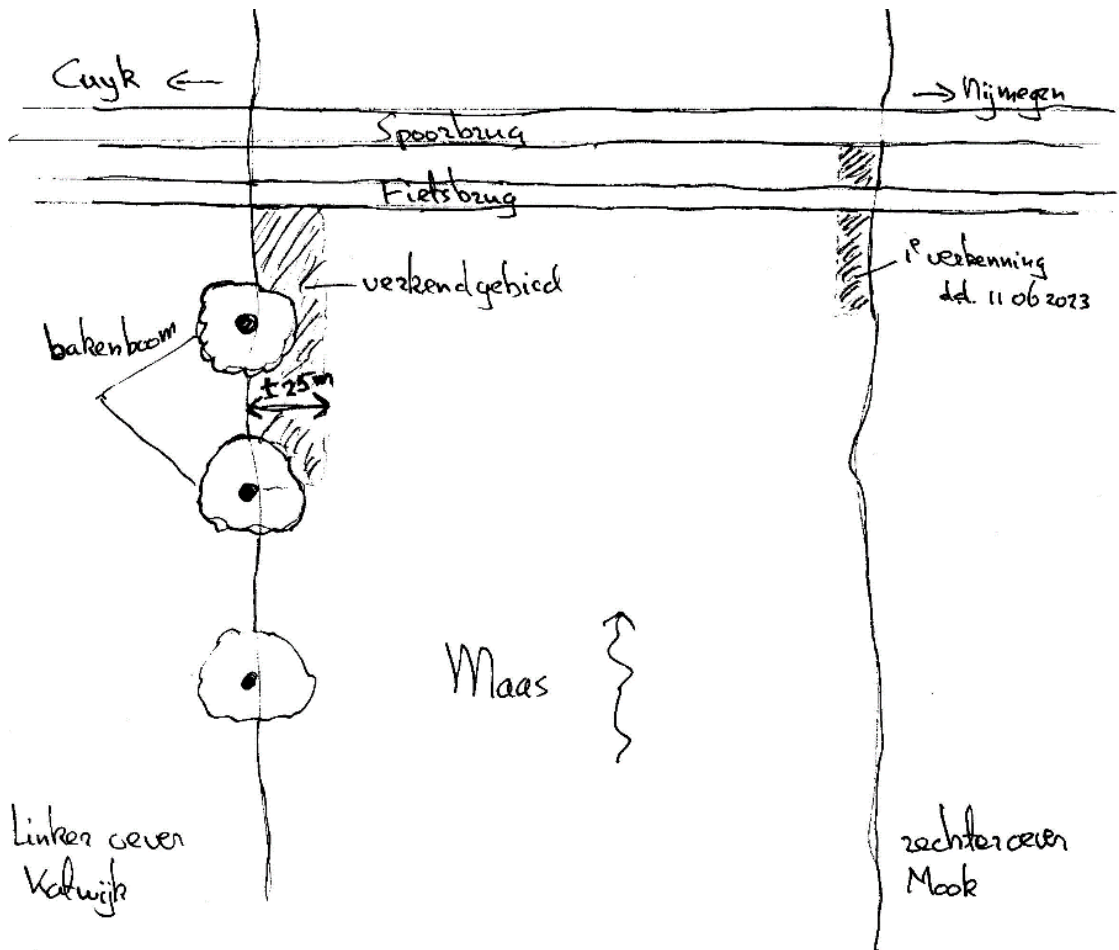
Foto van de bodem op die plaats met veel kiezels ernaast. Op grotere diepte iets meer zand over een breed stuk.

Struik en boom waar tussen seinmeester Wilco stond. Het verkende gebied is aangeven op de onderstaande tekening.

Impressies van de bodem bestaande uit zand en grind.

Locatie:	Maas Katwijk, Romeinse oversteek
Duikleider:	J. van den Besselaar
Volgnummer:	03
Datum:	Zondag 03 september 2013

Dagrapport

Aanwezig: Wilco van Lanen, Martien Verrijt/ Joep van Kempen (duikers),
Joost van den Besselaar (seinmeester/duikleider)

Algemene aard van de werkzaamheden:

In het kader van het 13 Provinciën project 2023(RCE nautisch) verkenning van de mogelijke oversteek plaats van de Romeinse weg Cuijk-Nijmegen over de Maas bij Katwijk-Mook. Verkend werd vanaf de linkeroever van de 1^e bakenboom tot de 2^e bakenboom stroomopwaarts van de fietsbrug (zie tekening bijlage) met behulp van de raaienlijn.

Doel verkenning van het aangegeven gebied op mogelijke resten van een Romeinse oversteekplaats

Niets aangetroffen wat duidt op iets Romeins.

Duik omstandigheden:

Vrijdag 1 september 2023 is er schade ontstaan aan de sluis Grave. Dit veroorzaakte een daling van de waterstand van ongeveer 1,5 meter, tevens werd de scheepvaart geblokkeerd tussen sluis Sambeek en Grave en sluis Heumen (Maas-Waal kanaal). Hierdoor is er bij het duiken geen hinder van scheepvaart en het zicht is beter. Een spoedactie opgezet om zondag te duiken. De sluis was echter zaterdagavond gerepareerd waardoor het water weer steeg en de scheepvaart rond zondag 12.00 uur weer op gang kwam. Dit maakte dat we uiteindelijk 2 uurtjes hadden om te duiken. Gedoken langs de raaienlijn (raaienlijn gebruikt als seinlijn). Aan iedere kant van de raaienlijn een duiker die ongeveer een strook van 3 meter verkend. Zicht was 60-70 centimeter met een lichte stroming.

Martien Verrijt/Wilco van Lanen, duiktijd +/-60 minuten, max. diepte 6 meter. Joep van Kempen snorkel werk, uitzwemmen raaienlijn.

Verkend gebied: Vanaf 15 meter uit de 2^e bakenboom gestart met verkennen tot aan de 1^e bakenboom boven de fietsbrug. Verkenning tot ongeveer 65 meter (net over de helft) uit de oever.

Eerste 25 meter stortsteen van oevertalud, daarna volgt een strook van ongeveer 30 meter met zand (vrij hard zand), de laatste 10 meter was overwegend grind. (zie bijlage).

Opm. Uitzoeken tot hoever voor de spoorbrug toentertijd de uitdieping van de Maas heeft plaatsgevonden over een breedte van 50 meter en 3 meter diep. Mogelijk is dat een verklaring voor de grind in het midden van de rivier.

Op 26 meter stroomafwaarts van de 2^e bakenboom ligt net onder de windwaterlijn een natuurstenen paal van ongeveer 1 meter lengte, min of meer 6 hoekig en er zitten

restanten rode verf op. Lijkt op een oude kilometerraai aanduiding (vergelijken met de paal die we al eens eerder geborgen hebben.)

Op 31 meter ter hoogte van een alleenstaande struik) uit de 2^e bakenboom en ongeveer 33 meter uit de oever liggen op het zand 2 hoekige platte stenen. Zeer waarschijnlijk stortstenen van het oevertalud.

Opmerking: Wilco heeft tijdens het lager water drone opnames gemaakt. Tussen de fietsbrug en de oude veerstoep Katwijk-Mook, aan de linkeroever, was een ondiepte te zien (mogelijk een zandbank). Dit kan mogelijk betekenis hebben voor de Romeinse overgang.

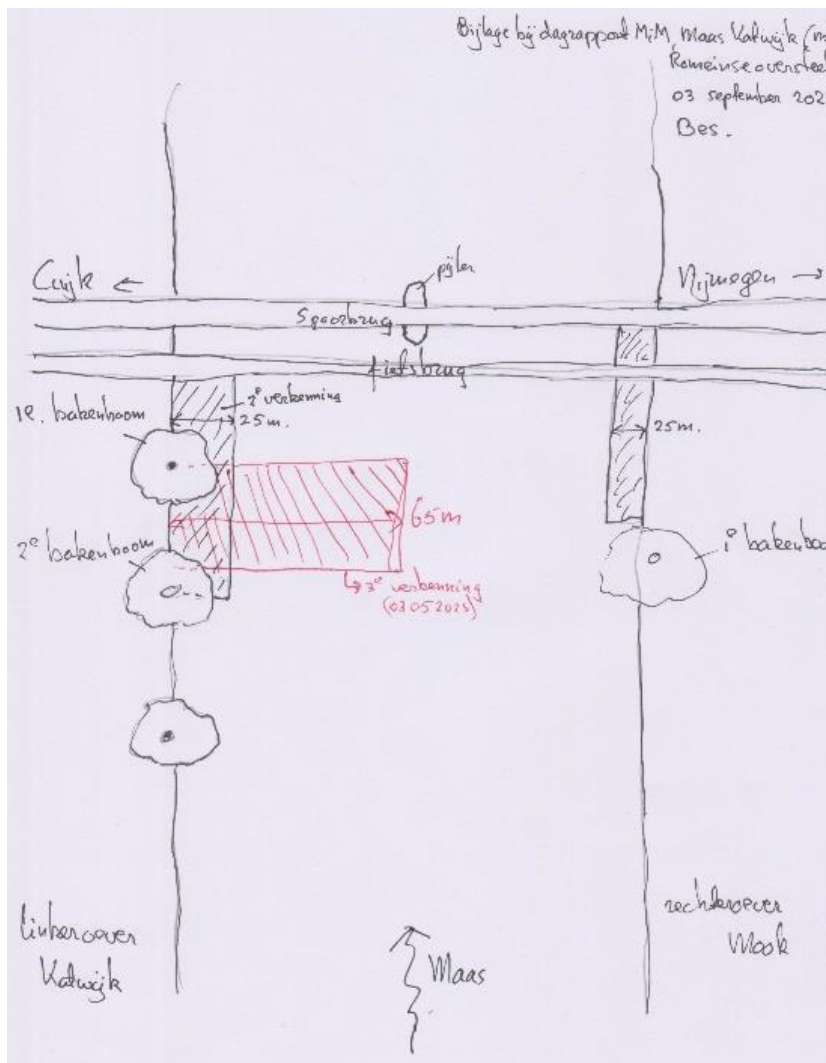
Volgende actie:

Verkenning rechteroever (Mook), van de spoorbrug stroomopwaarts naar de 1^e bakenboom. De strook buiten het stortstenentalud (25 meter) tot 60 meter de rivier in. Dan hebben we ongeveer met een flinke marge de vermoedelijke overgang van de Romeinse weg zoals uit de landbevindingen is gebleken verkend.

Organisatorische omstandigheden:

Ontheffingsaanvraag RWS nautische dienst voor duiken in het vaarwater, toestemming gemeente land van Cuijk, betredingsontheffing van de rentmeester van RWS Oost Nederland, team Uiterwaardenbeheer via Omgevingsmanager RWS Oost Nederland Onderhoud Uiterwaarden Maas (Petra Raemaekers 0639703052) en toestemming gebruiker uiterwaard. Het gras van gemaaid, oever goed bereikbaar. Zaterdag gecheckt of het door de regenval niet te nat was. Sleutel van versperringspaaltje gehaald bij boer Jos Nielen (06 83661224), huurder aangrenzende grondpercelen.

Bijlage bij dagrapport M: M Maas Katwijk / m
Romeinse oversteek
03 september 2023
Bes.

Locatie:	Maas Katwijk, Romeinse oversteek
Duikleider:	J. van den Besselaar
Volgnummer:	04
Datum:	Zondag 24 september 2023

Dagrapport

Aanwezig: Martien Verrijt/ Rik Joziasse (duikers)
Joost van den Besselaar (seinmeester/duikleider)

Algemene aard van de werkzaamheden:

In het kader van het 13 Provinciën project 2023(RCE nautisch) verkenning van de mogelijke oversteek plaats van de Romeinse weg Cuijk-Nijmegen over de Maas bij Katwijk-Mook.

Verkend werd vanaf de rechteroever (Mook) van onder de fietsbrug 35 meter stroomopwaarts richting de 1^e bakenboom en 60 meter uit de oever. Gewerkt werd met de raaienlijn die 60 meter in de rivier werd uitgelegd. Zie bijlage 1, tekening. Doel verkenning van het aangegeven gebied op mogelijke resten van een Romeinse oversteekplaats

Niets aangetroffen wat duidt op iets Romeins.

Duikomstandigheden:

Ondanks hevige regenval afgelopen dagen was de oever/het weiland goed te berijden voor de auto's (via poort op de oude veerstoep) Er stond een matige stroming. Er was weinig scheepvaart wat maakte dat er door gedoken kon worden (lastige plek voor de veiligheid met betrekking tot de scheepvaart, in bijzonder uitvaart van het Maas-Waalkanaal). Zicht bijna 1 meter (met lamp).

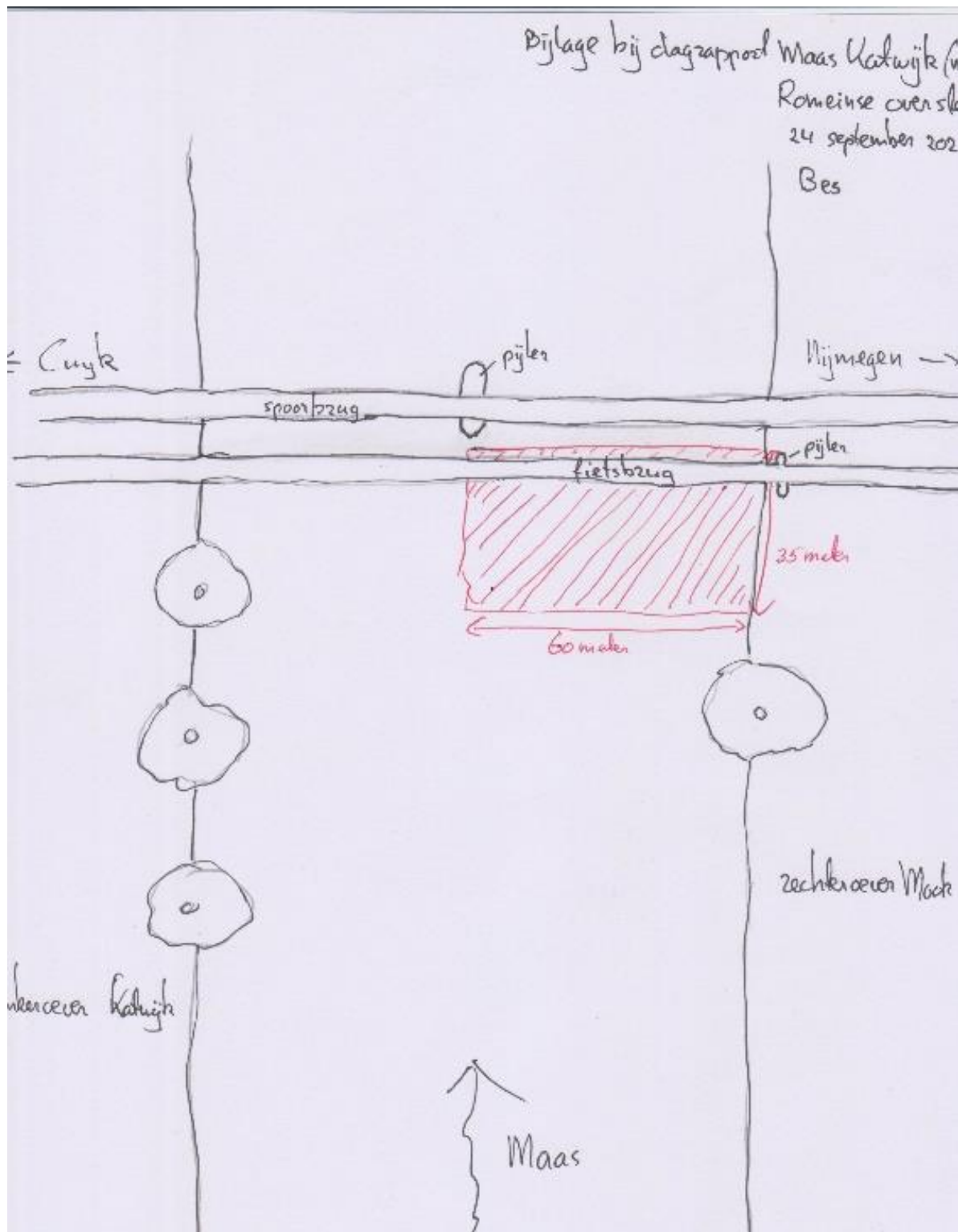
Duikbevindingen:

De 1^e raaienlijn uitgelegd ter hoogte van de stroom afwaartse kant van de pijler van de fietsbrug. Ongeveer langs het stortstenen bed wat is aangelegd onder de spoorbrug (zie sonarbeelden) over de breedte van de Maas. De eerste 20 meter (stortstenentalud) waren reeds verkend. Na de stortstenen volgde een rivierbodem bestaande uit een dun laagje zand met daaronder een keiharde gesleten leem/kleilaag (voelt aan als beton). Dit gold ook voor de rest van het verkende gebied. Ter hoogte van de mid-vaarwater spoorwegpijler (60 meter uit de oever werden nog stortstenen aangetroffen van rondom die brugpijler). Vervolgens werd over een lengte van 35 meter stroomopwaarts het gebied verkend middels de raaienlijn. Hierbij niets aangetroffen.

Martien Verrijt/Rik Joziasse, duiktijd +/-75 minuten, max. diepte 6 meter (onder de oever, in het midden was het minder diep). Joost v.d. Besselaar snorkelwerk, uitzwemmen raaienlijn en plaatsen boei met duikbord.

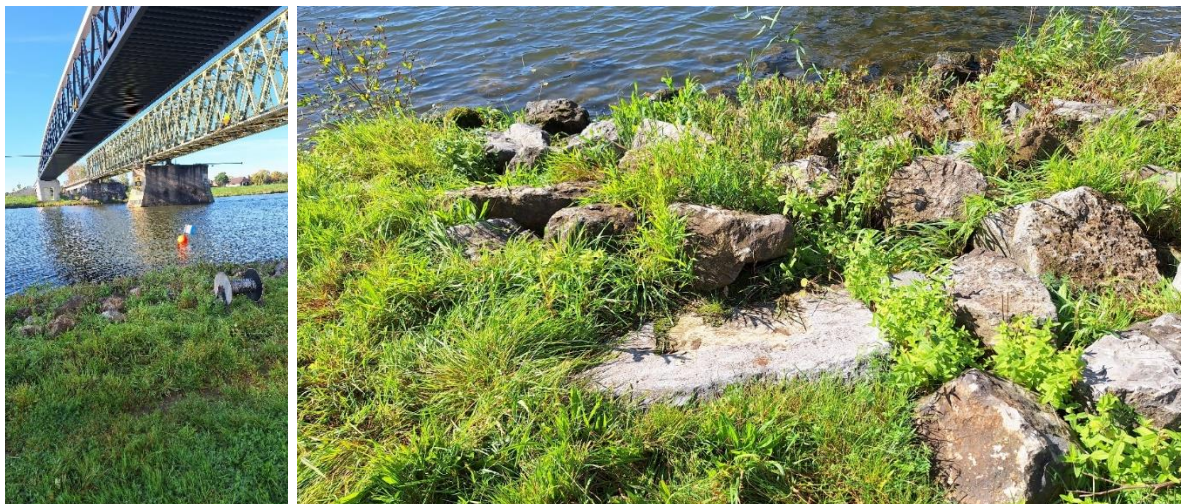
Op de oever ongeveer 5 meter stroomafwaarts van de fietsbrugpijler werd een natuursteen (basalt) aangetroffen van ongeveer 80 bij 80 cm met in het midden een vierkante uitsparing van ongeveer 40 bij 40 cm. Hierin waren cement/specieresten te zien en aan een zijde een soort van opgevulde dookgaten met daarbij 2 ijzeren krammen (?) resten. Zie foto's bijlage 2

Mogelijk restanten van een opzet van de ijzeren brugdelen die zowel in het begin als het eind van de oorlog zijn opgeblazen. Of wat anders ?? **Actie steen nader onderzoeken!**

Oversteek Katwijk 24-09-2023 Foto's steen Besselaar

Overzicht zoekgebied en locatie steen.

Steen in oevertalud, rechteroever nabij pijler fietsbrug.

Detailoverzicht van steen met specie, dookgaten en ijzeren krammen.

Locatie:	Maas Katwijk, Romeinse oversteek
Duikleider:	J. van den Besselaar
Volgnummer:	05
Datum:	Zondag 08 oktober 2023

Dagrapport

Aanwezig: Wilco van Lanen (duiker) + Sally
Joost van den Besselaar (seinmeester/duikleider)

Algemene aard van de werkzaamheden:

In het kader van het 13 Provinciën project 2023(RCE nautisch) verkenning van de mogelijke oversteek plaats van de Romeinse weg Cuijk-Nijmegen over de Maas bij Katwijk-Mook.

Verkend werd vanaf de rechteroever (Mook) vanaf 35 meter stroomopwaarts richting de 1^e bakenboom tot 5 meter voorbij de 1^e bakenboom (totaal 55 meter vanaf de fietsbrug) en 60 meter uit de oever. Gewerkt werd met de seinlijn tot 60 meter uit de oever. Zie tekening onder.

Doel verkenning van het aangegeven gebied op mogelijke resten van een Romeinse oversteekplaats

Niets aangetroffen wat duidt op iets Romeins.

Duikomstandigheden:

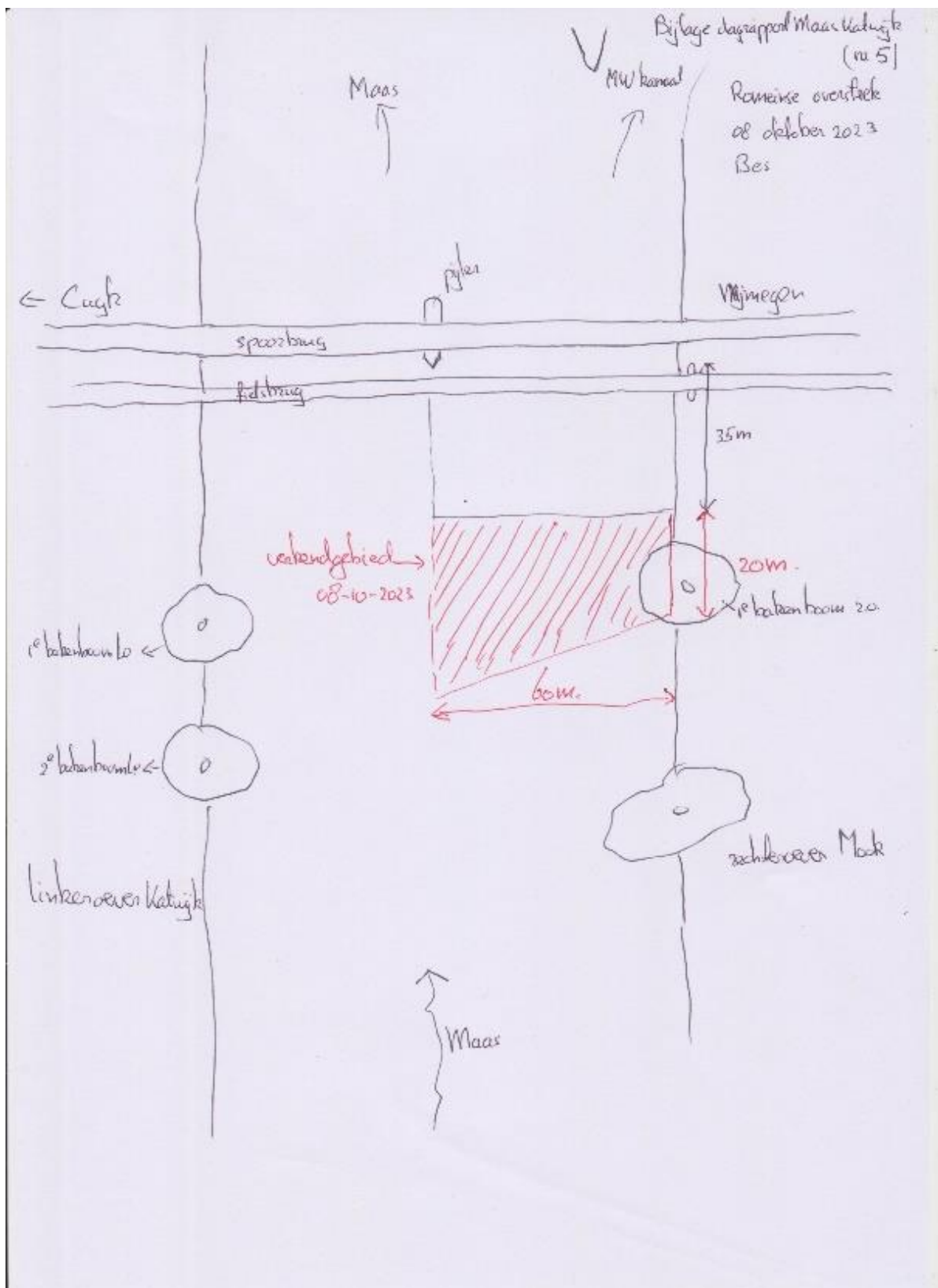
De inrit van het weiland werd geblokkeerd door een auto van een visser, het traject naar de duikplaats moeten lopen. Er stond een bijna geen stroming. Er was weinig scheepvaart wat maakte dat er door gedoken kon worden (lastige plek voor de veiligheid met betrekking tot de scheepvaart, in bijzonder uitvaart van het Maas-Waalkanaal). Zicht was uitzonderlijk goed.

Duikbevindingen:

Begonnen waar we vorige keer geëindigd waren. Niet via de raaienlijn maar via een seinlijn (drijvende seinlijn, wat uitzonderlijk goed werkte tegen obstakels op de bodem). De eerste 20 meter (stortstenentalud) waren reeds verkend. Na de stortstenen volgde een rivierbodem bestaande uit een dun laagje zand met daaronder een keiharde gesleten leem/kleilaag (voelt aan als beton). Een stuk voor nadere analyse meegenomen. Deze laag op het rivierzand varieerde nogal in dikte, echter aan de bovenkant mooi glad geslepen door de rivier. Dit gold ook voor de rest van het verkende gebied. Vervolgens werd over een lengte van 20 -30 meter stroomopwaarts het gebied verkend middels de seinlijn. Als stroom-opwaartse begrenzing werd de lijn van de 1^e bakenboom rechteroever tot de 2^e bakenboom linkeroever aangehouden Hierbij niets aangetroffen.

Wilco van Lanen, duiktijd +/-60 minuten, maximale diepte 6 meter (onder de oever, in het midden was het minder diep). Joost v.d. Besselaar seinmeester.

Actie: nadere analyse van een monster van de keiharde laag van de bodem van de rivier!

Bijlage 9 Cropmarks in de uiterwaarde op de linkeroever van de Maas

Foto uiterwaarde waar de cropmarks zichtbaar zijn.

Foto van de gele verkleuringen in het gras binnen de rode contouren.

Het oppervlak van de cropmarks bedraagt 100 x 100 cm²

RD-X	RD-Y
m	m
188414	418425
188417.5	418423
188426	418443
188429	418441

Coördinaten van de vier cropmarks.